

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dünya Edebiyatından Seçmeler

CARMEN

P. Mérimée

MEB YAYINLARI

**DÜNYA EDEBİYATINDAN
SEÇMELER**

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2093
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 404
Dünya Edebiyatından Seçmeler : 76

Kitabın adı

CARMEN

Yayın kodu

90.34.Y.0002.772

ISBN 975.11.0413.0

Baskı yılı

1990

Baskı adedi

20.000

Dizgi, baskı, cilt

MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
13.7.1990 tarih ve 5711 sayılı yazıları ile
üçüncü defa 20.000 adet basılmıştır.

Dünya Edebiyatından Seçmeler

CARMEN

Prosper Mérimée

Çeviren
YAŞAR NABİ NAYIR

İstanbul, 1990

Πᾶσα λυνή Χόλος ἐστίν. ἔχει δ'ἀγαθὰς δύο ὥρας
Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

PALLADAS.

I

Coğrafyacılar, Manda muharebesinin yapıldığı yerin Bastuli - Poeni ülkesinde Marbella'nın iki fersah kadar şimalinde, şimdiki Monda yakınlarında olduğunu söylerler. Ben bu düşünceyi daima yersiz buldum. Bellium Hispaniense müellifi lâedri'nin metninden çıkardığım neticeye ve Ossuna dükasının o mükemmel kütüphanesinde bulduğum bir takım kayıtlara göre, Caesar'ın Cumhuriyet taraftarlarına karşı son kozunu oynadığı tarihî yerin Montilla civarında olması lâzım geldiği fikrindeyim. 1830 sonbaharının başlarında Endülüs'te bulunurken, son kalan şüphelerimi de aydınlatmak için oldukça uzun bir seyahate çıktım. Yakında yayınlıyacağım bir muhtıranın, iyi niyet sahibi arkeologlardan hiçbirinin zihninde en küçük bir tereddüt bırakmıyacağını umuyorum. Bu tetkikimin bütün Avrupa ilim âlemini kararsızlık içinde tutan dâvayı nihayet halletmesine intizaren size küçük bir hikâye anlatacağım; bu hikâyenin Munda muharebesinin yeri meselesiyle hiçbir ilgisi yok-

Cordova'da bir kılavuzla iki at kiralamış, yanıma eşya namına Caesar'ın Tefsirleri ¹ kitabı ile bir iki gömlekten başka bir şey almamıştım. Bir gün, Cachena ovasının yüksek taraflarında dilim damağıma yapışmış kızgın bir güneşle kavrulmuş bir halde giderken Caesar'a da Pompeius'un oğullarına da lânet okuyordum. Bir aralık üstünde bulunduğum patikadan oldukça uzakta, etrafına sazlar, kamışlar serpilmiş küçük bir yeşil çimenlik gözüme ilişti. Oralarda bir pınar bulunduğu belliydi. Gerçekten, yaklaşıncaya, uzaktan çimenlik sandığım yerin küçük bir derenin döküldüğü bir bataklık olduğunu gördüm. Bu dere, görünüşe bakılırsa, Cabra dağlarının iki yüksek tepesi arasındaki dar bir boğazdan çıkıyordu. O tarafa doğru gidince sülüşü ve kurbağası daha az, daha serin bir su, belki de kayalıklar arasında biraz gölgelik yer bulabileceğime hükmettim. Boğaza girdiğimizde hayvanım kışnedi, görmediğim bir hayvan hemen ona karşılık verdi. Yüz adım kadar gittim gitmedim, birdenbire genişliyen boğazda etrafını çevreleyen sarp yamaçların yüksekliğiyle mükemmel surette gölgelenmiş tabii bir düzlük gördüm. Yolcuya bundan daha hoş bir mola va'deden bir yer bulmak imkânsızdı. Dik yarlının eteğinde, dere çağıldııyarak fışkırıyor ve kar gibi beyaz bir kumla döşeli küçük bir göl-

¹ Caesar'ın Gallia savaşıyla iç savaşlar üzerine hâtıraları (Mütercim).

cüğe dökülüyordu Rüzgâr tutmıyan ve pınardan serinliyen beş altı meşe ağacı, su kenarında yükseliyor ve suları koyu gölgeleriyle kaplıyordu; nihayet, gölcüğün çevresinde ince, parlak çimenler, o civardaki hanların hiçbirinde bulunamayacak kadar yumuşak bir yatak meydana getiriyordu.

Bu kadar güzel bir yeri keşfetmek şerefi bana ait değildi. Vardığımda orada mola vermiş bir adam vardı, herhalde uyuyor olmalıydı. Atların kışnemesinden uyanarak kalkmış, efendisinin uykusunu fırsat bilip civardaki otlarla güzelce karnını doyuran hayvana yaklaşmıştı. Bu, orta boylu, gürbüz yapılı, hoyrat ve mağrur bakışlı bir delikanlıydı. Aslında güzel olması lâzım gelen cildi, güneşin tesiriyle saçından daha koyu bir renk almıştı. Bir eliyle bineğin yularını, ötekisiyle bir bakır şışhane tutuyordu. Doğrusunu isterseniz bu şışhane ve onu taşıyan vahşi görünüşü beni biraz şaşırtmıştı; fakat haydut hikâyeleri dinlemekten bana gına geldiği halde bunlardan bir tanesine bile raslamadığım için artık haydutlara inanmaz olmuştum. Esasen uslu akıllı çiftçilerin pazara giderken tepeden tırnağa silâhlандıklarını o kadar görmüştüm ki elinde bir tüfek görmekle bir adamın ahlâkından şüphe etmeye hakkım yoktu. “Hem, diyordum, gömleklerimle Elzevir baskısı Tefsir’imi neylesin?” O itibarla şışhaneli adamı teklifsiz bir baş işaretiyle selâmladım ve gülümsiyerek “Sizi rahatsız ettim galiba” dedim.

Cevap vermeden beni tepeden tırnağa bir süzdü; sonra, tetkikinden memnun kalmış bir tavırla, ilerliyen kılavuzumu da aynı dikkatle gözden geçirdi. Kılavuzun aşikâr bir korku ifadesiyle durduğunu ve sarardığını gördüm. İçimden “kötü tesadüf!” dedim, fakat hiç oralı olmamak daha ihtiyatlı bir hareket olur diye düşündüm. Attan indim; kılavuza hayvanın başlığını almasını söyledim, su kenarında diz çökerek, başımla ellerimi suya soktum; sonra Gédéon'un¹ tabansız askerleri gibi yüzü koyun uzanarak kana kana içtim.

Bir yandan da kılavuzumla yabancı adamı gözetliyordum. Kılavuzum istemiye istemiye yaklaşıyordu; ötekinin bize karşı fena bir niyeti yok gibi görünüyordu, çünkü hayvanını salmıştı, önce ufkî vaziyette tuttuğu şışhanesinin de namlusu şimdi yere çevriliydi.

Beni adam yerine koymadı diye alınacak değildim ya, çemenlere uzandım, kayıtsız bir tavırla şışhaneli adama “Acaba bir çakmağın bulunur mu?” dedim. Bunu söylerken de sigara tabakamı çıkardım. Yabancı, gene, ağzını açmadan ceplerini karıştırdı, çakmağını çıkardı, yakarak bana uzattı. Adam yola geliyordu; karşıma oturdu. ama silâhını gene elinden bırakmamıştı. Sigaramı yaktıktan sonra, tabakadaki sigaraların en iyisini seçtim:

— İçer misiniz?

¹ Kitab-ı Mukaddes'in bir hikâyesine telmih.

— Evet, efendim, dedi.

Ağızından çıkan ilk söz bu oldu, s leri Endülüslüler¹ gibi söylemediğine dikkat etmiştim. Onun da benim gibi bir yolcu olduğuna hükmettim. Ama herhalde arkeolog olmasa gerek-

Kendisine hakikî bir Havana sigarası uzatarak:

— Bunu fena bulmıyacaksınız herhalde, dedim.

Başını hafifçe eğdi, sigaramı alarak elindekini yaktı, gene bir baş işaretiyle teşekkür etti, sonra pek büyük bir zevk duyuyormuş gibi bir halle tüttürmeye koyuldu .

İlk nefesin dumanını ağızından ve burnundan ağır ağır bırakarak:

— Eh! dedi, ne zamandır içmemiştim. Şarkta tuz ekmek neyse, İspanyada da tütün odur. Biri bir sigara uzattı, öteki de aldı mı, aralarında hemen bir misafirlik yakınlığı başlamış demektir.

Adam umduğumdan çok daha lâfazan çıktı. Montilla taraflarında oturduğunu söylemekle beraber, burasını pek iyi bilir görünmüyordu. Bulduğumuz şirin vâdinin ismini bilmiyordu, civardaki köylerden hiçbirinin adından da haberi yoktu, sonra ben o civarda yıkık duvarlar, kenarlı geniş kiremitler, işlenmiş taş-

¹ İspanyolların peltek çıkardıkları s sesini Endülüslüler s ile z arası bir sertlikte söylerler. Yalnız Senor deyişinden bile bir Endülüslüyü derhal tanırlar.

lar görüp görmediğini sorunca böyle seylere hiç dikkat etmemiş olduğunu itiraf etti. Buna karşılık at bahsinde erbaptı. Bindığım hayvanın kusurlarını saydı, ki bu güç bir iş de değildi; sonra Cordova'nın meşhur harasından gelen kendi atının soyunu sayıp döktü: gerçekten asıl hayvandı, o kadar dayanıklıymış ki sahibinin söylediğine göre bir kere, bir günde dört nala veya hızlı bir tırısla otuz fersah yol almış. Bunları anlatırken, yabancı adam, sanki fazla ileri gitmiş olduğuna şaşırıp canı sıkılmış gibi lâfını birdenbire kesiverdi.

Ne diyeceğini bilemiyormuş gibi bir tavırla:

— Hani Cordova'ya pek acele gitmek icabetmişse de... bir de dâva için yargıçlara ricada bulunacaktım...

Bunları söylerken kılavuzum, Antonio'ya bakıyor, o da gözlerini yere indiriyordu.

Gölge ve pınar, keyfimi o kadar yerine getirmişti ki, Montilla'lı dostlarımın kılavuzumun heybesine koydukları birkaç dilim nefis jambon hatırıma geldi. Bunları getirdim ve yabancıyı bu hazırlıksız kahvaltıya iştirake davet ettim. Uzun zamandır sigara içmemiş olduğunu söylemişti ama bana öyle geldi ki en az kırk sekiz saatten beri de ağzına bir şey koymamış olacaktı. Aç kurt gibi atıştırıyordu. Biçare adamın imdadına hızır gibi yetişmişim, dedim. Kılavuzum ise az yıyor, daha da az içiyor ve hiç konuşmuyordu.

Halbuki yolculuğumuzun ilk gününden beri onu eşi menendi olmıyan bir geveze diye tanımıştım. Misafirimizden tedirgin olmuş gibi bir hali vardı, sebebini açıkça tahmin edemiyordum ama birbirlerinden çekindikleri ve uzak durmak istedikleri seziliyordu.

Ekmeğin ve jambonun son kırıntıları da sinip süpürülmüştü, birer sigara daha tellendirmiştik; kılavuza hayvanları hazırlamasını söyledim, ve yeni ahbabıma tam veda edecektim, ki, bana geceyi nerede geçirmek niyetinde olduğunu sordu.

Kılavuzumun ettiği işaretin farkında olmadan cevaben Vente de Cuervo'ya gittiğimi söylemiştim.

— Sizin gibi bir kimse için hiç de münasip bir konak değil, dedi... Ben de oraya gidiyorum, refakat etmeme müsaade ederseniz, birlikte gideriz.

Hayvanıma atlıyarak:

— Hay, hay! dedim.

Özengiye tutan kılavuzum göziyle bir işaret daha etti. Hiç aldırış etmediğimi anlatmak için omuz silktim, yola koyulduk.

Antonio'nun esrarlı işaretleri, endişeli hali, yabancının ağzından kaçırıldığı bir iki kelime, hele otuz fersahlık cebri yürüyüşü, ve bunu izah için ileri sürdüğü sudan sebep, yol arkadaşım hakkında bana bir fikir vermiş bulunuyordu. Bir kaçakçı, belki de bir hırsız karşısında bulun-

duğuma şüphe etmiyordum; ama bana ne, di-yordum. İspanyolların tabiatını oldukça bildi-ğim için benimle birlikte ekmek yemiş ve sigara tütürmüş bir adamdan korkacak hiçbir şey ol-madığına emindim. Hattâ onun yanımda bulu-nuşu herhangi bir kötü tesadüfe karşı bana em-niyet verebilirdi. Hem bir haydudun nasıl şey olduğunu öğrendiğime memnundum. İnsan böy-velerine her gün raslamaz, tehlikeli bir adamın yanında bulunmakta hususi bir zevk de vardır, hele bu adamın uysal ve ehlileşmiş olduğu his-sedilince.

Yabancıyı, yavaş yavaş bana itiraflarda bu-lunmaya sevk edebileceğimi umuyordum, kılavu-zumun sık sık göz etmesine rağmen, yol kesen haydutlardan söz açtım. Tabîî onlardan saygı ile bahsediyordum. O zamanlar Endülüs'te Jo-se - Maria isminde, maceraları dillere destan olan meşhur bir haydut vardı. Kendi kendime: "Ya yanımdaki Jose - Maria ise" diyordum... Bu kahraman hakkında bildiğim, hepsi de onun şanını yükselten hikâyeleri anlatıyor, yiğitliği-ne, cömertliğine karşı hayranlığımı açıkça belir-tiyordum.

Yabancı adam kayıtsız bir tavırla:

— Jose - Maria alçağın biridir, dedi.

"Hakikatı mı söylüyor, yoksa aşırı bir te-vazu mu gösteriyor?" diye düşünüyordum; çün-kü yol arkadaşıma dikkat ede ede Endülüs'ün birçok şehirlerinin kapılarında asılı ilânlarda

okumuş olduğum Jose - Maria'ya ait tasvirlerin bu adama uyduğunu görmüştüm. "Evet, ta kendisi, dedim.. Sarı saç, mavi göz, büyük ağız, güzel dişler, küçük eller, ince bir gömlek, gümüş düğmeli kadife ceket, beyaz deriden tozluklar, doru bir at... Şüpheyeye mahal yok! ama farkında değilmış gibi davranalım."

Venta'ya geldik. Burası bana tarif ettiğı gibi-di, yani gördüğüm hanların en berbatlarından biriydi. Büyük bir oda hem mutfak, hem yemek odası, hem de yatak odası vazifesini görüyordu. Yassı bir taşın üstünde ateş odanın ortasında yanıyor ve duman, damda bırakılmış bir delikten çıkıyor, hayır çıkıyor değil, orada kalıyor, yerden bir iki ayak yukarda kalın bir bulut teşkil ediyordu. Duvar boyunca yere serilmiş beş altı eski katır velensesi görülüyordu; bunlar yolculara mahsus yataklardı. Evden, daha doğrusu tasvir ettiğim tek odanın yirmi adım ötede, ahır diye kullanılan bir çardak vardı. Bu lâtif yerde, hiç değilse şimdilik, yaşlı bir kadınla on, on iki yaşlarında bir kızcağızdan başka kimsecikler yoktu, üstleri, başları son derece perişan olan bu insancıkların ikisinin de ciltleri kurum rengindeydi. "İşte, diyordum, eski Munda Boetica'nın ahalisinden kala kala bunlar kalmış! Ey Caesar! Ey Sextus Pompeius! tekrar dünyaya gelseydiniz ne kadar şaşsacaktınız!"

Arkadaşımı görünce, ihtiyar kadın hayretle bağırmaktan kendini alamadı:

— Ah! sinyor don José!

Don José, kaşlarını çattı ve kesip atıcı bir tavırla bir elini kaldırdı. Kadın derhal sesini kesti Kılavuzuma döndüm, kimsenin farkında olamayacağı bir işaretle, geceyi beraber geçireceğim adamın hüviyetinden haberdar olduğumu kendisine anlattım. Yemek umduğumdan iyi çıktı. Bir karış yüksekliğinde küçük bir masa üstünde bize biberi bol pirinçli kart bir horoz yahnisi, sonra zeytin yağlı biber, nihayet bir nevi kırmızı biber salatası olan gaspacho çıkardılar. Hepsi de biberli olan bu üç kab yemek bizi sık sık bir şarap tulumuna başvurmak zorunda bıraktı. Bu nefis bir Montilla şarabıydı. Yemekten sonra, duvara asılı bir mandolin gördüm — İspanyada her yerde mandolin bulunur —; bize hizmet eden küçük kıza: “Çalmasını bilir misin?” dedim.

— Yok, dedi; ama don José çok güzel çalar!

— Ne olur bana bir şeyler çalın; dedim, sizin yerli havalarınıza bayılırım.

Don José keyifli keyifli:

— Bana bu kadar nefis sigaralar veren kibar bir efendiyi nası kırarım? dedi.

Sonra mandolini istiyerek çalmaya başladı ve bir türkü tutturdı. Kaba ama hoştu, makam hüzünlü ve garipti; güfteye gelince, tek kelimesini anlamadım.

— Yanılmıyorsam, dedim, bu söylediğiniz bir İspanyol havası: olmasa gerek. Bu, Vilâyet-

lerde¹ dinlediğim zorzicos'lara benziyor, güftesi de Bask dilinde olacak.

Don José, düşünceli bir tavırla:

— Evet, cevabım verdi.

Mandolini yere bıraktı, kollarını kavuşturdu, gözleri, tuhaf bir hüznün ifadesiyle, sönmekte olan ateşe daldı. Küçük masanın üstündeki bir lâmbanın ışığında, hem asıl, hem de vahşi yüzü bana Milton'un İblis'i gibi göründü. Yol arkadaşım, belki de onun gibi, uzakta kalan vatanını ve bir kabahat yüzünden düştüğü gurbet acısını düşünüyordu. Sohbeti kızdırmak istedim, fakat hüzünlü düşüncelerine dalmış olduğu için cevap vermedi. İhtiyar kadın odanın bir köşesinde, ape serdiği delikli bir velensenin siperinde yatmıştı. Küçük kız da onun ardından bu harem dairesine gitmişti. O zaman kılavuzum, ayağa kalkarak, kendisiyle birlikte ahıra gelmemi söyledi; fakat bunu duyan don José birdenbire uyanmış gibi, sert bir tavırla ona nereye gittiğini sordu. Kılavuz:

— Ahıra, dedi.

— Ne yapmaya? Hayvanlara yem verildi. Burada yat, efendi, müsaade eder.

— Efendinin atı hasta olmasın diye korkuyorum; efendi bir defa görse, diyorum: belki ne yapmak lâzım geldiğini bilir.

¹ İmtiyazlı vilâyetler, yani Alava, Biscaya. Guipuzcaa ve Navarro'nun bir kısmı. Bu memleketlerde Bask dili konuşulur.

Antonio'nun benimle hususi görüşmek istediği aşikârdı; fakat don José'yi şüphelendirmeye hiç niyetim yoktu, bana öyle geliyordu ki bu vaziyette yapılacak en yerinde şey tam bir itimat göstermektir. Onun için Antonio'ya cevaben hayvandan hiç anlamam, dedim; hem uykum geldi. Don José onunla birlikte ahıra gitti, biraz sonra tek başına döndü. Hayvanın bir şeyciği olmadığını söyledi. Fakat kılavuzum atı pek kıymetli bulduğu için terlesin diye ceketiyi ovuyormuş, geceyi bu tatlı mesgaleyle geçirecekmiş. Vücuduma değmesin diye paltoma sımsıkı sarındıktan sonra katır velensesi üstüne yatmıştım. Don José yanımda yatmak nezaketsizliğinde bulunduğu için özür diliyerek kapının dibine uzandı. Yatmadan evvel de şişhanesinin kapsolunu tazeledi ve tüfeği yastık diye başının altına yerleştirdiği heybesinin altına koydu. Birbirimize hayırlı geceler diledikten beş dakika sonra, ikimiz de derin bir uykuya dalmıştık.

Böyle bir yerde uyuyacak kadar yorulmuş olduğumu sanıyordum; fakat aradan bir saat geçmeden pek nahış birtakım yanmalar beni ilk uykumdan uyandırdı. Bunun sebebini anlar anlamaz, geceyi bu rahatsız çatı altında geçirmektense açık havada yatmanın evlâ olduğuna kanaat getirerek kalktım. Parmaklarımın ucuna basa basa kapıya gittim, deliksiz bir uykuya dalmış olan José'nin üstünden atlardım, pek usulca davranarak uyanmasına meydan vermeden dışarı çıktım. Kapının yanında geniş

bir tahta sıra vardı. Üstüne uzandım ve sabahı etmek için elimden geldiği kadar rahatımı temine çalıştım. Tam ikinci defa gözlerimi kapıyacağım sırada, önümden sessizce yürüyen bir adamla bir hayvanın gölgesi geçiyor gibi geldi ve doğruldum ,bu gölgeyi Antonio'ya benzettim. Bu saatte kendisini ahırın dışında gördüğüme şaşarak kalktım ve ona doğru yürüdüm.

Beni görmüş, durmuştu. Bana alçak sesle:

— Öteki nerede? diye sordu.

— Venta'da; uyuyor; tahtakurularına aldırdığı yok. Bu hayvanı ne diye götürüyorsunuz?

Çardaktan çıkarken gürültü olmasın diye Antonio'nun hayvanın ayaklarını eski bir velenenin parçalarıyla iyice sarmış olduğunu farkettim. Antonio:

— Allah aşkınıza, daha yavaş söyleyin! dedi. Bu adamın kim olduğunu biliyor musunuz? Endülüs'ün en yaman haydudu José Navarro. Bütün gün size işaret ettim durdum, hiç oralı olmadınız.

— Haydutsa bana ne? dedim; bizi soymadı ya, hem böyle bir niyeti olduğunu da hiç sanmam.

— Amenna; ama haber verene iki yüz altın veriyorlar. Buradan bir buçuk fersah mesafede bir mızraklı zaptiyeler karakolu biliyorum. sabah olmadan buraya birkaç tane zorlu zaptiye getireceğim. Onun atını alacaktım ama öyle

huysuz ki Navarro'dan başka kimseyi yanına sokmuyor.

— Hay Allah müstahakkınızı versin! dedim. Bu adam size ne fenalık etti ki onu ele vermeye kalkıyorsunuz. Hem, dediğiniz haydut olduğuna emin misiniz?

— Tamamiyle eminim; biraz evvel peşimden ahıra geldi, bana dedi ki: "Beni tanımışa benziyorsun, bu efendi adama kim olduğumu söylersen beynini patlatırım." Siz onun yanında kalm, efendi; merak edecek bir şey yok. Siz orada bulundukça bir şeyden şüphesi olmaz.

Böyle konuşarakta Venta'dan epey uzaklaşmıştık, artık hayvanın ayak seslerinin duyulması korkusu yoktu. Antonio atın ayaklarındaki paçavraları çarçabuk çıkarmıştı; hayvana atlamaya hazırlanıyordu. Mâni olmak için ricalarda bulundum, tehdidettim.

— Ben fakir bir adamım, efendi, diyordu; iki yüz altın az buz şey değil; hele memleketi, böyle bir belâdan kurtarmak için olursa; ama ayağınızı denk alın; Navarro uyanırsa hemen şişhanesine sarılır, yandığınız gündür! Fakat artık iş işten geçti, geri dönemem; başınızın çaresine bakın.

Herif hayvana atlamıştı; atını mahmuzladı. Az sonra karanlıkta gözden kayboldu.

Kılavuzuma çok kızmış, oldukça da endişelenmiştim. Bir dakika düşündükten sonra kararımı verdim, Venta'ya girdim. Don José hâlâ uyuyordu, herhalde o esnada birkaç günlük bir

yorgunluğu ve uykusuzluğu telâfi ediyor olmalıydı. Uyandırmak için kendisini hızlı hızlı sarsmak zorunda kaldım. Vahşi bakışı ve şışhanesine sarılmak için yaptığı hareket hiç hatırımdan çıkmıyacak. Tüfeği, bir ihtiyat tedbiri olarak, yatağından biraz uzağa çekmiştim.

— Efendim, dedim, sizi uyandırdığım için beni mazur görün; ama size pek saçma bir sual soracağım: buraya beş altı tane mızraklı zaptiyenin geldiğini görmek hoşunuza gider miydi?

Yerinden fırladı ve korkunç bir sesle sor-
du:

— Kim söyledi onu size?

— Kimin söylediği nenize lâzım, siz söylenene bakın.

— Kılavuzunuz bana ihanet etti, ama alacağı olsun. Nerede o herif?

— Bilmem.. Herhalde ahırdadır... Fakat bana biri dedi ki...

— Kim dedi?... İhtiyar kadın söylemiş olmaz...

— Tanımadığım biri söyledi.. Ama siz onu bırakın, zaptiyeleri beklememek işinize daha uygun mu düşer? Eğer öyleyse hiç vakit kaybetmeyin, değilse geceniz hayır olsun, uykunuzdan uyandırdığım için affınızı dilerim.

— Ah! Kılavuzunuz! Kılavuzunuz! Zaten gözüm tutmamıştı o herifi.. Ama... görür göreceğini o!... Allaha ısmarladık, efendi. Allah sizden razı olsun. Ben sandığınız kadar fena adam değilim... Evet; gene de efendiden bir ada-

mın merhametine lâıyk taraflarım vardır... Al-
laha ısmarladık, efendim... Yalnız bir şeye ya-
nıyorum, size karşı borcumu ödiyemedim.

— Size ettiğim iyiliğe karşılık, kimseder.
şüphe etmiyeceğinizi, öcünüzü almaya kalkış-
mıyacağımı va'dedin bana, don José. Ha, yolda
lâzım olur, alın birkaç sigara; yolunuz açık ol-
sun.

Ona elimi uzattım.

Cevap vermeden elimi sıktı, şışhanesiyle
heybesini aldı, ihtiyar kadına anlamadığım bir
acayip dille bir iki kelime söyledikten sonra,
çardağa koştu. Az sonra hayvanının nal sesleri-
ni duydum.

Ben de tekrar sırama uzandım, fakat uyku
tutmadı. Bir hırsız, belki de bir caniyi darağa-
cından kurtarmakla iyi mi ettim, diye düşünü-
yordum, bahusus ki bunu sırf onunla birlikte
jambon ve Valensiya usulü piring yedim diye
yapmışım. Aadalete hizmet etmek isteyen
kılavuzuma ihanette bulunmamış mıydım?
Onu bir caninin intikamına mâruz bırakmamış
mıydım? Ama ya misafirperverlik vazifeleri!...
“Vahşilere yaraşır bir boşınan, diye düşünüyör-
dum; haydudun işliyeceği bütün suçlarda benim
mesuliyet hissem olacak...” Bununla beraber
bütün muhakemelere meydan okuyan bir vicdan
ıçgüdüğü gerçekten köhne bir düşünce midir?
İçinde bulunduğum nazik vaziyetten hangi şe-
kilde olursa olsun, vicdan azabı duymadan sıy-
rılmama belki de imkân yoktu. Yaptığım hare-

ketin doğru olup olmadığı hususunda böyle kararsızlık içinde bocalarken Antonio ile birlikte beş altı tane süvarinin geldiğini gördüm. Antonio, ne olur ne olmaz diye geride kalmıştı. Onlara doğru yürüdüm ve haydudun iki saatten fazla bir zaman önce kaçmış olduğunu haber verdim. Onbaşının sorguya çektiği yaşlı kadın, Navorro'yu tanıdığını, fakat tek başına yaşadığı için onu haber vererek hayatını tehlikeye atmaya asla cüret edemiyeceğini söyledi. Sonra, evine geldiği zamanlar hep gece yarısı gitmeyi âdet edinmiş olduğunu da ilâve etti. Bana gelince, bir iki fersah mesafedeki karakola kadar gidip, pasaportumu göstermeye ve bir yargıcın huzurunda ifade verip zaptı imzalamaya mecbur kaldım, bundan sonra arkeolojik araştırmalarıma devama müsaade ettiler. İki yüz dukayı kazanmasına mâni olduğumdan şüphelendiği için Antonio bana karşı gücenik davranıyordu. Bununla beraber Cordova'da dostça ayrıldık; kendisine kesemin müsaadesi nispetinde büyükçe bir bahşış verdim.

II

Cordova'da birkaç gün geçirdim. Dominiken manastırı kütüphanesindeki bir el yazmasında ilkçağ Munda'sı hakkında dikkate değer bilgiler bulacağımı söylemişlerdi. Keşişler beni iyi karşıladılar, gündüzlerimi manastırda geçiriyor, geceleri şehirde dolaşıyordum. Cordova'da güneşin batmasına yakın saatlerde Guadalquivir nehrinin sağ kıyısını takibeden rıhtımda bir sürü işsiz güçsüz insanlar dolaşır. Burada, şehrin dericilikteki eski şöhretini hâlâ muhafaza eden bir tabakhane¹nin pis kokuları teneffüs edilir; buna karşılık da, görülmeye değer bir manzara seyredilir. Angélus¹ ten bir iki dakika önce, oldukça yüksek olan rıhtımın aşağısında nehrin kenarına pek çok kadın birikir. Bu kalabalığa karışmaya hiçbir erkek cesaret edemez. Angélus çanları çalmaya başlayınca artık gece olmuş sayılır. Çanın son vuruşunun hemen ardından, bütün bu kadınlar soyunup suya girerler. O zaman bağrıışmalar, gülüşmeler, bir kıyamettir kopar. Yukarı rıhtımdan, erkekler yıkanan kadınları seyreder, gözlerini dört açarlar, ama büyük bir şey göremezler. Bununla beraber neh-

¹ Akşam duası ve çanı (çeviren).

rin karanlık zeminine çizilen bu beyaz ve belirsiz şekiller, şairane zihinleri faaliyete getirir, araya biraz hayal de karışınca, Akteon'un akıbetine uğramak korkusu olmadan Diana ile nympha'larını tasavvur etmek güç değildir.¹ Bana bir hikâye de anlattılar: günün birinde birkaç haylâz, aralarında para toplayıp katedralin çancısını elde etmişler. Angélus'ü resmî saatinden yirmi dakika evvel çaldırmışlar. Ortalık henüz apaydınlık olduğu halde, Guadalquivir'in nympha'ları hiç tereddüdetmemişler, güneşten ziyade Angélus'e itimadederek tam bir vicdan huzuriyle banyo kılığına girmişler, ki bu da pek sade bir kılıktı. Ben orada değildim. Benim zamanımda, çancı namuslu adamdı, akşamın karanlığı da hayli koyuydu, onun için Cordova'nın en yaşlı portakal satıcısı kadından en güzel işçi kızını ancak bir kedinin gözleri ayırdedebilirdi

Bir akşam, artık gözün bir şeyler göremediği bir saatte, rıhtımın korkuluğuna yaslanmış sigara içiyordum. Rıhtımı nehre ulaştıran merdivenlerden çıkan bir kadın gelip yanımda oturdu. Saçlarında büyük bir yasemin demeti vardı, geceleri yaseminin ne bayıltıcı bir kokusu vardır. Kılığı sade, belki hattâ yoksulca idi. Ekse-

¹Yunan mitolojisiinde: Kadmos'un torunu ve Aristaios'un oğlu olan bir avcı Diana'yı yikanırken gördüğü için, bu tanrıça tarafından bir geyiğe çevrildi ve kendi köpekleri tarafından yenildi (çeviren).

ri işçi kızları gibi baştan aşağı siyahlar giyinmişti. Kibar kadınlar siyah elbiseyi ancak sabahları giyerler; akşamları a la francesa giymirler. Yanıma gelince, kadın, başındaki örtüyü omuzlarına kaydırıp ve yıldızlardan inen muzlim aydınlıkta¹ ufak tefek, genç, endamı yerinde olduğunu ve çok iri gözleri bulunduğunu gördüm. Derhal sigaramı attım. Fransızlara has bir nezaketin bu iltifatını anladı ve hemen bana dönerek tütün kokusunu çok sevdiğini, hattâ içimi pek yavaş papelitos'lar bulunca sigara da içtiğini söyledi. İsabet tabakamda bu türlü sigaralardan vardı, hemen kendisine uzattım. Bir tanesini almak nezaketinde bulundu ve bir çocuğun, bir meteliğe bize getirdiği tutuşturulmuş bir iple yaktı. Sigaralarımızın dumanlarını birbirine katarak güzel kadınla o kadar uzun konuşmuşuz ki rıhtımda âdeta tek başımıza kaldık. Kendisine gidip neveria'da² dondurma yememizi teklif etmekten çekinmedim. Alçak gönüllü bir tereddüitten sonra razı oldu; fakat kararını vermeden önce saati öğrenmek istedi. Saatimi çaldırdım, saatin böyle çalışı onu pek hayrete düşürdü.

— Yabancı efendiler, sizin memleketinizde

¹ Cornelle'in bir mısraı: Le Cid, perde IV, sahne III (çeviren).

² Bir buzhanesi, daha doğrusu bir kar deposu olan kahve, İspanyada neverias'ı olmayan köy yoktur.

ne icatlar var! Nerelisiniz, efendim? Herhalde İngilizsiniz; değil mi?¹

— Kulunub Fransızın, dedim. Ya siz mat-mazel veya madam, herhalde Cordova'lı olacaksınız, değil mi?

— Hayır

— Hiç değilse Endülüslüsünüz. Tatlı şivenizden öyle hükmediyorum.

— Eğer şiveden o kadar anlıyorsanız benim kim olduğumu keşfetmelisiniz.

— Cennetin yanbaşındaki Mesihin ülkesinden olsanız gerek.

(Endülüs'e âlem olan bu istiareyi, ünlü boğa güreşçisi dostum Francisco Sevilla'dan öğrenmiştim.)

— Cennet mi? Amma da yaptınız.. Bura halkı cennetin bize göre olmadığını söyler

— Şu halde Mağribî olacaksınız, yahut da...

Yahudi demeye cesaret edemiyerek durakladım.

— Hadi hadi! görüyorsunuz ki Çingene-yim; size la bajj² söylüyeyim mi? Carmen-cita'dan bahsedildiğini işittiniz mi? O benim?

O sıralarda, bundan on beş sene evvel, o kallar dinsiz bir adamdım ki bir büyücünün yanında bulunmaktan dehşetle irkildim. "Âlâ! di-

¹ İspanyada yanında pamuklu veya ipekli kumaş nümuneleri bulunmayan her yolcuğu İngiliz - İnglesito sayarlar. Şarkta da öyledir. Chalcis'te bir Milordos Fransseos sayılmak şerefine nail olmuşum.

² Fal.

ye düşündüm; geçen hafta, bir yol kesici ile yemek yedim, bugün de İblisin bir yamağıyle gidip dondurma yiyelim bakalım. İnsan yolculukta her şeyi görmeli." Onunla ahabplığı ilerletmek için bir sebep daha vardı Kolejden çıktıktan sonra, sıkılarak itiraf edeceğim, kayıptan haber veren bilgilerle meşgul olarak hayli vakit kaybetmiş, hattâ birkaç defa İblisle münasebet tesis etmeye bile teşebbüs etmiştim. Bu neviden araştırmalarda bulunmak iptilâsını çoktan savuşturmuş olmakla beraber bütün bâtil itikatlara karşı az buçuk bir merak duymaktan kendimi alamıyordum ve Çingeneler arasında büyüculük sanatının ne derece ilerlemiş olduğunu öğreneceğimi düşünerek pek seviniyordum.

Konuşa konuşa neveria'ya varmış ve bir cam kürenin içine konmuş bir mumla aydınlanan küçük bir masaya oturmuştum. Orada bulunan efendiden adamlar, dondurmalarını yerken, beni böyle bir kadının yanında görünce şaşırıyorlardı Ben de Çingene kızını rahatça gözden geçiriyordum.

Matmazel Carmen'in su katılmamış Çingeyirkinden olduğuna pek şüpheliyim, hiç değilse görmüş olduğum bütün Çingene kadınlarından bin kat güzeldi. İspanyollar derler ki, bir kadının güzel olması için otuz şartın yerine gelmesi, yani vücudunun üç tarafına uyacak on sıfatla tarifi mümkün olması lâzımdır. Meselâ üç şeyi kara olmalı: gözleri, kirpikleri, kaşları; üç şeyi ince: parmakları, dudakları, saçları, v.s.

Mabadi için Brantôme'a¹ bakılsın. Bizim Çingene kızı bu kadar mükemmelliği nefsinde toplamış olmaktan uzaktı. Cildi pek pürpzsüzdü ama bakıra yaklaşan bir renkteydi. Gözleri verev, fakat çok biçimli; dudakları kalınca fakat muntazamdı ve arasından ince kabuğu soyulmuş bademlerden daha beyaz dişleri görülüyordu. Belki biraz kalın olan saçları; bir karganın kanadı gibi mavi parıltılı bir siyahlıkta, uzun ve parlaktı. Tarifi uzatıp başınızı ağrıtmıyayım, hâsılı her kusuruna bir meziyet katılmıştı ve tezat teşkil ederek, bu meziyetler belki daha ziyade göze çarpıyordu. Acayip ve vahşi bir güzelliği, önce insanı şaşırtan, fakat unutulması mümkün olmayan bir yüzü vardı. Bilhassa gözlerindeki şehvetli ve haşın ifadenin bir benzerine hiçbir insan bakışında raslamadım. "Çingene gözü, kurt gözü," bu bir İspanyol tâbiridir ki yerinde bir müşahedeye delâlet eder. Bir kurdun nasıl baktığını görmek için bitkiler bahçesine gitmeye vaktiniz yoksa, kedinizin bir serçeyi gözetleyişini seyrediniz.

Bir kahvede fala baktırmak gülünç bir şey olacaktı. Onun için güzel büyücü kızından evine gitmeme müsaade etmesini istedim, hemen razı oldu, ama gene saatin kaç olduğunu öğrenmek istiyordu, tekrar saatimi çaldırmamı rica etti. Aşırı bir dikkatle saatime bakarak:

¹ Bir Fransız hikâyecisi (1535 - 1614) Vie des Dames Galantes isimli kitabıyla tanılır. (Çeviren).

— Sahiden altın mı? dedi.

Yola çıktığımız zaman adamakıllı gece olmuştı; dükkânların çoğu kapanmıştı, yollar hemen hemen ıssızdı. Guadalquivir köprüsünden geçtik ve mahallenin nihayetinde hiç de saraya andırır tarafı olmıyan bir evin önünde durduk. Bir çocuk kapıyı açtı. Çingene kızı ona bilmediğim, Çingenelerin kullandığı romani veya Chipe calı dili olduğunu sonradan öğrendiğim bir dille bir iki söz söyledi. Çocuk hemen ortadan kayboldu, bulunduğumuz oda oldukça genişti, eşyası küçük bir masa, iki yer iskemlesi, bir sandıktan ibaretti. Sahi, ayrıca bir su küpü, bir miktar portakal ve bir soğan demeti de vardı.

Odada ikimiz yalnız kalır kalmaz, Çingene kızı, sandığından hayli yıpranmış bir deste iskambil kâğıdı, bir miknatis, bir tane bukalemun kurusu, ve sanatına gerekli daha birtakım şeyler çıkardı. Sonra bana sol elime bir para sikkesi ile haç işareti yapmamı söyledi ve büyüculük merasimi başladı. Falcı kızın bana neler haber verdiğini size bildirmeye lüzum yok, işini görüş tarzından tam mânasiyle sanatının ehli bir falcı olduğu aşikârdı.

Ne yazık ki, çok geçmeden rahatımızı kaçırdılar. Kapı şiddetle açıldı ve gözlerine kadar kahve rengi bir kaputa bürünmüş bir adam, Çingene kızına hayli nezaketsizce sözler söyliyerek içeri girdi. Neler dediğini anlıyamıyordum ama sesinden pek öfkeli olduğunu fark ediyordum. Kendisini görünce kadın ne şaştı, ne de

kızdı, hemen ona doğru koştı ve müthiş bir ağız çabukluğuyla, daha önce de yanımda kullanmış olduğu o esrarengiz dille bir iki cümle söyledi. Sık sık geçen palyo sözü anladığım tek kelimeydi. Çingenelerin kendi soylarından olmıyan herkese bu adı verdiklerini biliyordum. Benden bahsettiklerini farkettiğim için nazık bir vaziyete düşeceğimi tahmin ediyordum, elimi yer iskemlelerinden birine atmıştım ve bunu damdan düşer gibi rahatımızı kaçıran herifin kafasına indirmek için münasip ânı bekliyordum. Adam, Çingene kızını kabaca itti ve bana doğru ilerledi; sonra bir adım geriliyerek:

— A! efendi, dedi, siz misiniz?

Ben de ona baktım ve dostum don José'yi tanıdım. O anda ne diye herifi asmalarına mânî oldum diye nayıflanmadım değil.

Elimden geldiği kadar tatlılaştırmaya çalıştığım bir gülüşle:

— Vay! siz misiniz, aslanım, dedim; matmazel bana pek meraklı şeyler söylüyordu, yarıda bıraktırdığınız.

— Hiç uslanmadı bu kadın!

Sonra ona vahşi bir gözle bakarak homurdandı:

— Ama ben buna bir son vermesini bilirim, dedi.

Çingene kızı adama kendi diliyle bir şeyler anlatmaya devam ediyordu. Söyledikçe coşuyordu. Gözlerini kan бүrüyor, bakışları korkunçla-

şıyor, yüzünün çizgileri kasılıyor, ayağıyla yere vuruyordu. Bana öyle geldi ki bir şey yapsın diye adamı sıkıştırıyordu, fakat öteki tereddüdediyordu. Kız elini birkaç kere çenesinin altından ileri geri geçirdiği için ne istediğini anlar gibiydim. Herhalde birini boğazlamasını istiyor olacaktı, bu biri ben olmayayım diye korkuyordum.

Bütün bu belâgat çağlıyanına, don José kesip atarcasına söylediği bir iki kelimeyle cevap verdi. O zaman Çingene kızı ona derin bir tiksinti ile baktı; sonra odanın bir köşesine bağdaş kurarak bir portakal aldı, soydu, yemeye koyuldu.

Don José beni elimden tuttu, kapıyı açtı ve sokağa çıkardı. Hiç lâf etmeden iki yüz adım kadar yürüdük. Sonra elini uzatarak:

— Dosdoğru, dedi, köprüye varırsınız.

Hemen bana arkasını dönüp hızla uzaklaştı. Bizim hana süklüm püklüm, hayli keyfi kaçmış bir halde döndüm. İşe bakın ki soyunurken bir de baktım bizim saat de uçmuş.

Ertesi günü gidip saatimi istemekten veya onu buldurmasını Corregidor'dan rica etmekten birtakım düşünceler beni alıyordu. Dominkenlerin o elyazması üzerinde çalışmalarımı bitirdim, Sevilla'ya hareket ettim Endülüste aylarca öteye beriye doladıktan sonra tekrar Madrid'e dönmek istedim ve Cordova'dan geçmem icabetti. Orada uzun müddet kalmak niye-

tinde değildim, çünkü bu güzel şehirle Guadalquivir nehrinde yıkanan kadınlardan sıtkım sıyrılmıştı. Bununla beraber uğranacak bazı dostlar, görülecek bazı işler beni üç, dört gün Müslüman hükümdarlarının bu eski payitahtlarında alıkoyacaktı.

Dominiken'ler manastırına uğradığımda, Munda'nın yeri hususundaki araştırmalarım daima büyük bir alâka göstermiş olan keşişlerden biri beni kollarını açarak karşıladı:

— Allaha bin şükür! Sefalar geldiniz, aziz dostum. Hepimiz sizi öldü biliyorduk, ruhunuzun selâmeti için az mı dualar ettim. Demek katledilmediniz, öyle mi, çünkü soyulduğunuza şüphemiz yok.

Biraz hayrete düşerek:

— Nasıl, ne soyulması? dedim

— Evet, biliyorsunuz ya, hani bir çalar saatiniz vardı, kütüphanede ne zaman size kilise vakti geldi desek çaldırırdınız. Ya, işte o saat bulundu, size iade edeceğiz.

Şaşkın bir tavırla sözünü kestim:

— Yani, o saati kaybetmiştim de...

— Herifi yakaladılar; hem bir metelik uğrunda adam öldürenler cinsinden olduğu için sizi öldürmüş olmasın diye ödümüz kopuyordu; Carregidor'a beraber gideriz, güzel saatinizi geri alırsınız. Bir de gidin de memleketinizde İspanya'da zabitanın beceriksiz olduğunu söyleyin bakalım!

— İtiraf ederim ki bir bıçare adamın asılması için şahitlik etmedense saatimi kaybetmeyi tercih ederim, bahusus ki.. bahusus ki..

— Yo! hiç merak etmeyin; hakkında kâfi derecede delil var, iki kere de asılmasına imkân yok. Asılacak dedim ama yanlış söyledim, bu hırsız bir hidalgo'dur¹, onun için muhakkak öbürgün boynu iple sıkılarak öldürülecek. Görüyorsunuz ya hırsızlık ha bir eksik ha bir fazla olmuş, vaziyeti değiştiremez. Keşki yalnız çalmış olsaydı, ama kaç tane de cinayet var, hem hepsi de birbirinden korkunç cinayetler.

— Adı ne bu adamın?

— Memlekette José Navarro adıyla anılıyor, fakat Baskça başka bir adı var ki söylemeye ne benim dilim döner, ne de sizin. Sahi, görülecek adamdır bu, memleketin garabetlerini öğrenmekten hoşlandığınıza göre İspanya'da kötü adamların öbür dünyayı nasıl boyladıklarını öğrenmeyi ihmal etmemelisiniz. Şimdi kili-sededir, rahip Martinez sizi yanına götürsün.

Bizim Dominiken keşişi bu "çok güzel asmak"¹ m hazırlıklarını gör diye o kadar ısrar etti ki olmaz diyemedim. Mahpusu görmeye gittim, yanıma da nezaketsizliğimi bağışlatmak için bir paket sigara almıştım. Beni yanına götür-

¹ İspanyada, eski hanedanlardan birinin soyuna mensubolanlara verilen ad.

¹ Moliè: Monsieur de Pourceaugnac. Türkçe tercümesi. Sahife 73 (çeviren).

dükleri zaman don José yemek yiyordu. Başıyla oldukça soğuk bir selâm verdi ve kendisine getirdiğim hediyeden dolayı nezaketle teşekkür etti. Eline verdiğim paketteki sigaraları saydıktan sonra bir miktarını ayırıp aldı, fazlasına ihtiyacı olmadığını söyliyerek kalanını geri verdi.

Biraz para vererek veya dostlarımla nüfuzunu kullanarak acaba cezasını hafifletmek mümkün olmaz mı diye sordum. Evvelâ, mahzun mahzun gülümsüyerek omuz silkti; sonra birdenbire hatırlamış gibi ruhunun selâmeti için bir âyin yaptırmamı rica etti. Sıkılgan bir tavırla ilâve etti:

— Size kötülük etmiş bir kimse için de âyin yaptırmak lûtfunda bulunur muydunuz acaba?

— Elbette, azizim, dedim, ama bu memlekette bana kimsenin kötülükte bulunduğunu hiç hatırlamıyorum.

— Sizden bir ricada bulunabilir miyim?... Memleketinize dönerken belki Navarro'dan geçersiniz. Hiç olmazsa oraya pek uzak olmıyan Vittaria'dan geçeceksiniz ya.

— Evet, dedim, Vittaria'dan muhakkak geçeceğim; fakat yolu uzatarak Pampeluna'ya kadar gitmem de imkânsız değildir, hem sizin hatırlamanız için memnuniyetle oradan geçerim.

— Pek güzel! Pampeluna'ya giderseniz sizi alâkadar edecek birçok şeyler göreceksiniz...

Güzel şehirdir... Size bu madalyonu vereceğim (bana boynunda taşıdığı küçük bir gümüş madalyonu gösteriyordu,) size adresini söyleyeceğim bir kadıncağıza verir veya verdirirsiniz. Benim için öldü dersiniz, nasıl öldüğümü söylemezsiniz.

Arzusunu yerine getireceğimi va'dettim. Ertesi günü onu tekrar gördüm. Günün bir kısmını onun yanında geçirdim. Okuyacağınız hazine maceraları kendi ağzından dinledim.

III

Baztan vâdisinde, Elizondo'da doğdum, dedi. Adım don José Lizarrabengoa'dır, İspanyayı tanıdığınız için adımdan Bask ve eski Hristiyan olduğumu derhal anlamışsınızdır. Kendime don diyorsam, bu sıfatı taşımaya hakkım vardır da ondan diyorum, Elizondo'da bulunsaydım size parşömen üzerine yazılı nesebimi gösterirdim. Beni papaz yetiştirmek istiyorlardı, onun için okutmaya kalkıştılar, ama bir şey öğrenemedim. Paume¹ oyununu çok severdim, felâketime sebep olan da bu oldu. Biz Navorro'lular bir kere bu oyuna başladık mı dünya gözümüzden silinir. Bir gün oyunda yendiğim Alava'lı bir delikanlı çingar çıkarmak istedi; maki-la² larımızı kavradık, bu sefer de üstün gelen ben oldum; ama bu yüzden memleketten uzaklaşmak zorunda kaldım. Dragonlara³ rasladım, Almanza süvari alayına yazıldım. Bizim dağların halkı askerlik zenaatini çabuk kavrar.

¹ Tenise benzer raketle oynanan bir top oyunu (çeviren).

² Müdafaa silâhı olarak da kullanılan zarif bir baston (çeviren).

³ Bir süvari teşkilâtı (çeviren).

Çabucak onbaşı oldum, hattâ çavuş da yapacaklarını va'dediyorlardı, ama aksiliğe bakan ki günün birinde beni Sevilla'da bir tütün fabrikasının kapısında nöbete gönderdiler. Sevilla'ya gittinizse, surların dışında Guadalquivir yakınında o kocaman binayı görmüşsünüzdür. Kapısıyle yanındaki karakol kulübesi hâlâ gözüm-den gitmez. İspanyollar vazifede bulunurlarken ya kâğıt oynar, yahut da uyurlar; ben halis bir Navarro'lu gibi, hep kendime bir meşguliyet bulmaya çalışırdım. Kartuç iğnemi tutturmak için pirinç telle bir zincir örüyordum. Birdenbire arkadaşlar: "Hah! dediler, çanlar çalıyor; kızlar işe dönecekler." Bilmiş olun ki, efendi, fabrikada dört, beş yüz kadın işçi vardı. Büyük bir salonda sigara sararlar, buraya Yirmi - dört'ün izni olmadıkça erkekler giremez, çünkü hava sıcak oldu mu, bilhassa tazeler soyunup dökünür, rahatlarına bakarlar. Yemekten sonra, işçi kadınların iş başı ettikleri saatte, delikanlılar, geçişlerini seyretmek için kapıya toplanır, onlara lâf atarlar. Taftadan bir baş örtüsünü reddedecek pek az hanım kız vardır, bu baklıkları tutmak için erbabının sadece eğilip elini uzatması yeter. Ötekiler seyrederlerken ben kapının yanındaki sırada oturup duruyordum. O zamanlar daha gençtim; hep memleketi düşünür, mavi bir etekliği ve omuzlarına dökülen saç örgüleri olmıyan güzel kızlar bulunabileceğine ihtimal vermezdim. Hem Endülüslülerden sakınırdım, henüz daha onların âdetlerine alış-

mamıştım; hep adamla zevklenir, doğru, dürüst lâf etmezler. Ya! işte böyle, zincirimın üstüne eğilmiş çalışırken, birtakım adamların “Bakın, bakın, işte Çingene kızı!” dediklerini işittim. Gözlerimi kaldırdım ve onu gördüm. Günlerden cumaydı, bunu hiç unutmayacağım. Bildiğiniz, bir iki ay önce evinde size rasladığım o Carmen’i gördüm. Ayağında çok kısa bir kırmızı etekliği vardı, altında hayli delikleri olan beyaz ipek çoraplarıyla ateş rengi kordelâlarla bağlanmış kırmızı marokenden küçücük pabuçları görülyordu. Omuzlarını ve gömleğinden çıkan iri bir akasya oemetini göstermek için örtüsünü araladı. Dudaklarının ucunda da bir akasya çiçeği vardı. Cordova harasının bir dişi tayı gibi kalçalarını çalkalaya çalkalaya yürüyordu. Benim memleketimde bu kılıkta bir kadın gören istavroz çıkarır. Sevilla’da herkes kıvraklığı hakkında ona bir iltifat savuruyordu; o, yumruğunu kalçasına dayamış, göz süzerek, halis bir Çingene kancığı gibi yılışarak herbirine ayrı ayrı cevaplar yetiştiriyordu. Önce kız hoşuma gitmedi, tekrar isimle meşgul olmaya başladım; ama o, çağırılınca gelmiyen, çağırılmayınca koşan kedilerle kadınların âdeti üzere, önümde durdu ve bana döndü:

— Ağam, dedi, o zinciri bana versene, kasanın anahtarlarını takayım.

— İğnemi takmak için yapıyorum, cevabını verdim.

Gülerek:

— İğneni mi? diye haykırdı. Vay! beyimiz herhalde tentene örüyor, iğnelerle alış veriş olduğu göre!

Orada bulunanların hepsi gülüştü, ben de yüzümün kızardığını duyuyor, ona verecek cevap bulamıyordum.

— Hadi, civanım, dedi, bana yedi kulaç siyah tentene ör de başıma örtü yapayım, olmaz mı, gönlümün iğnecisi!

Sonra ağzındaki akasya çiçeğini alarak şahadet parmağının bir hareketiyle tam iki gözümün arasına attı. Efendi, sandım ki kurşun geliyor... Nereye saklanacağımı bilemiyor, sırık gibi duruyordum. O, imalâthaneye girdikten sonra, yere ayaklarımın arasına düşmüş olan akasya çiçeğini gördüm; nerden esti, bilmiyorum, arkadaşlarıma farketirmeden çiçeği aldım, özene bezene koynuma koydum: bu ilk budalalığım oldu!

İki, üç saat sonra, hâlâ aklım ondaydı. Bir aralık karakol kulübesine nefes nefese, benzi atmış bir kapıcı geldi. "Sigara yapılan büyük salonda bir kadını öldürdüler, asker gönderin." dedi. Çavuş bana dedi ki: "İki er al da git bak, bakalım!" İki asker aldım, yukarı çıktım. Bir göz önüne getirin, efendi, salona girince don gömlekle, yahut aşağı yukarı o kılıkta üç yüz kadın gördüm; hep bir ağızdan bağırışıyor, koşuşuyor, gök gürültüsünü işittirmiyecek kadar gürültü ediyorlardı. Bir yanda da, üstü başı kan içinde, iki bıçak darbesiyle yüzüne işlenmiş bir

X işaretiyle, nalları havaya dikmiş bir kadın yatıyordu. İçlerinden en erbapların yardımına koştukları yaralının karşısında, beş altı kadının tuttuğu Carmen'i gördüm. Yaralı kadın: "Bir papas! bir papas! öldüm" diye haykırıyordu. Carmen ağzını açmıyordu; dişlerini sıkıyor ve bir bukalemun gibi gözlerini deviriyordu. "Ne oluyor" diye sordum. Olup bitenleri öğrenmek hayli güç oldu, çünkü işçi kadınlar hep bir ağızdan söylüyorlardı. Anlaşılan yaralı kadın, Triana pazarından bir eşek satın alacak kadar parası olduğunu söyliyerek öğünmüştü. Dili uzun olan Carmen kendini tutamamış: "Vay, demiş, süpürge nene yetmiyor?" Belki de püf noktasına dokunduğu için bu tarize alınan öteki de demiş ki "Ne Çingeneyim, ne de şeytanın yamağı, onun için süpürge den pek anlamam ama matmazel Carmencita'yı, Corregidor cenapları, sineklerini kovmak için arkasına iki tane de uşak katarak seyrana çıkarttığı zaman eşeğimi görür elbet." Carmen de: "Ya, öyle mi! demiş, ben senin suratına sinekler için yalaklar kazayım, bir de dama tahtası¹ çizeyim de sen de gör." Sonra pat küt! Sigaların uçlarını kestiği bıçakla kadının suratına istavroz çizmeye koyulmuş.

Vukuat meydandaydı; Carmen'i kolundan tuttum, nezaketle: "Hemşire, dedim, peşimden

. ¹ Pinter un jeveque, bir chebec resmetmek, chebec denilen İspanyol yelkenlilerinde tekne kırmızı damalı boyanır

gel." Bana, tanıyormuş gibi bir göz attı; sonra boynu büküldü, "Gidelim, dedi. Başörtüm neredede?" Örtüsünü, tek gözünü meydanda bırakacak şekilde başına geçirdi ve iki askerin ardından bir kuzu gibi tin tin yürüdü. Karakola varınca, çavuş: "İş ciddi, dedi. kadını mahpusaneye götürmeli." Gene götürmek bana düştü. Carmen'i iki süvarinin arasına koydum. Ben de, böyle bir vaziyette onbaşılarn yaptığı gibi arkadan yürüdüm. Şehre gitmek için yola koyulduk. Çingene kızı önceleri ağzını açmamıştı; ama Yılan sokağına geldiğimizde — bilirsiniz o sokağı, dolambaçlariyle gerçekten adına lâyıktır —, yılan sokağına geldiğimizde yılışık yüzünü göstermek için baş örtüsünü omuzlarına kaydırđı, sonra, mümkün mertebe bana dönerek:

— Subayım, dedi, nereye götürüyorsunuz beni?

Mert bir asker bir mevkufa, bahusus bir kadına karşı iyi muamele etmelidir, onun için kabil olduğu kadar tatlı bir sesle:

— Mahpusaneye, yavrum, dedim.

— Vah bana! ne olacak benim halim? Subay efendi, acı bana. Pek gençsin, pek nazıksın!.." Sonra daha alçak bir sesle "Bırak da kaçayım, dedi, sana bir parça Bar lachi veririm, bütün kadınlar etrafında pervane olur."

Bar lachi dediğı. Çingene karılarının kullanmasını biene türlü faydaları dokunduğunu ileri sürdükleri muknatis taşıdır. Bu taşın kırıntısından bir tutamını beyaz şarabın içine atıp

bir kadına içirdiniz mi sizin oldu demektir. Ben, kendisine elimden geldiği kadar ciddî bir tavırla:

— Şimdi saçmalamanın sırası değil, dedim; mahpusaneye gideceğiz, emir bu, çaresi yok.

Biz Bask'ların şivemizden İspanyol olmadığımız anlaşılır; buna karşılık bir tane İspanyol da yoktur ki Baj joama¹ demeyi öğrenebilsin. Carmen de benim Bask olduğumu anlamakta gecikmedi. Bilmiş olun ki Çingeneler vatanları olmadığından boyuna dolaşır, her dili söylerler, çocukları Portekiz'de, Fransa'da, Vilâyetlerde, bilhassa Katalonya'da kendi evlerinde gibidirler; hattâ Mağribilerle, İngilizlerle bile anlaşırılar. Carmen, Bask dilini oldukça biliyordu.

Bana birdenbire:

— Laguane, ene bihotsarena, dedi, gönlümün eşi, sen de oralı mısın?

Bizim dilimiz öyle güzeldir ki, efendi, yabancı memlekette işittik mi ürpeririz. Haydut, daha yavaş bir sesle — Ah bizim memleketten bir papaz olsaydı, günahımı çıkartsaydı, diye ilâve etti.

Bir müddet sustuktan sonra devam etti:

Dilimi bildiğini görünce rikkate gelerek "Ben Elizondo'luyum" dedim.

— Ben de Etchalar'lıyım, dedi. (Burası bizden dört saat ötede bir yerdir.) Çingeneler

¹ Evet, efendim.

beni Sevilla'ya getirdiler. Fabrikada çalışıyor, Navorro'ya dönmek için para biriktiriyordum. Zavallı babacığımın benden başka kimsesi yoktu, bir de yirmi elma ağaçlı bir barratcea¹ sı var! Ah, memlekete, Akdağın önüne bir varabilseydim! Bu çürük portakal satıcılarının, bu eşkiyaların memleketinden değilim diye bana hakarete bulundular, öteki kahpeler de hepsi bana karşı eibirliği ettiler, onlara: Sevilla'nızın bütün Jacques'arı² bir araya gelseler, bıçaklariyle, bizim memleketin mavi bereli ve makilâ'lı tek delikanlısını ürkütemez dedim de ondan bana kızdılar. Arkadaş, dostum. bir hemşerini kollamıyacak mısın?

Yalan söylüyordu, efendi, her zaman yalan söyledi. Bilmem bu kahpe bütün hayatında tek doğru şey söylemiş midir? Ama o, bir şey söyleyince inanıyordum, inanmamak elimden gelmiyordu. Bask'çanın başını, gözünü yarardı, buna rağmen Navarro'lu olduğuna inandım; halbuki yalnız gözleri, ağzı, cildinin rengi bile Çingeneyim diye bar bar bağıırıyordu. Aklim başımdan gitmişti, artık hiçbir şeye dikkat edemiyordum. İspanyollar memleketime dil uzatmaya kalksalar tıpkı bu kadının yaptığı gibi suratlarını hacamat ederdim, diye düşünüyordum. Hâsılı, sarhoş gibiydim; saçmalamaya başlamıştım, delilikler yapacak haldeydim.

¹ Bahçe.

² Babayigit.

Gene Bask diliyle bana dedi ki:

— Hemşerim, seni itsem, sen de yere düşsen, bu iki Castilla'lı acemi nefer tutacak değiller ya...

Emir falan hepsi aklımdan çıkmıştı, ona dedim ki:

— Hadi öyle olsun! Memleketlim, bir den bakalım, Allah yardımcın olsun!

O sırada Sevilla'da pek çok raslanan o daracık sokaklardan birinin önünden geçiyorduk. Birdenbire Carmen döndü, göğsüme bir yumruk attı. Mahsus arka üstü yere düştüm. Bir sıçrayışta üstümden atladı ve bize bir çift bacak göstererek koşmaya başladı!... "Bask bacağı" derler ya: onunkiler de yaman şeylerdi hani.. Hem biçimli, hem de çabuk mu çabuk. Ben, hemen kalktım; fakat mızrağımı sokağın ağzım örtecek şekilde eğri tuttum¹; onun için arkadaşlar ilk hamlede duraklamaya mecbur oldular. Sonra ben koşmaya başladım, onlar da peşimden koşuyorlardı; ama ona yetişmek nerede! Mahmuzlarımız, kılıçlarımız ve mızraklarımızla buna imkân mı vardı? Bir lâhza içinde mevkuf ortadan sır oluvermişti. Zâten, mahallenin bütün karıları kaçmasını kolaylaştırıyor ve yanlış tariflerde bulunarak bizimle eğleniyorlardı. Öteye beriye bir hayli başvurduktan sonra Mahpusane müdüründen makbuz getirmeden karakola dönmek zorunda kaldık.

¹ Bütün İspanyol süvarileri mızraklıdır.

Bizim askerler, ceza görmemek için Carmen'in bana Bask diliyle bir şeyler söylemiş olduğunu haber verdiler; doğrusu, bu kadar ufak tefek bir kızın benim gibi güçlü, kuvvetli bir delikanlıyı bir yumrukta yere sermesi pek olacak şey değildi. Bütün bunlar şüpheli, daha doğrusu pek aşikâr göründü. Nöbetten çıkınca şeridimi söktüler, bir ay hapse attılar. Askere yazıldığımdan beri bu ilk gördüğüm cezaydı. Torbada keklik saydığım çavuş şeritleri uçup gitmişti!

Mahpusanedeki ilk günlerim pek sıkıntılı geçti. Askere yazılırken hiç değilse subay olacağımı sanmıştım. Hemşerilerim Longa ile Mina pekâlâ general oldular, Mina gibi bir negro¹ olan ve onun gibi memleketinize sığınan Chapelangarra albaydı, benim gibi baldırı çıplığın biri olan kardeşiyle kaç kereler top oynamışumdır. Şimdi kendi kendime diyordum ki: "Cezasızca hizmet ettiğin bütün zamanların boşa gitti. Şimdi mimlendin gayri; artık âmirlerinin gözüne girmek için ilk yazıldığın zamankinden on kat fazla çalışman lâzım. Peki neden bu cezayı giydin? Seninle eğlenen, şimdi de kim bilir şehrin hangi köşesinde hırsızlık eden bir Çingene kahpesi için." Ama gene de onu düşünmekten kendimi alamıyordum. İnanır mısınız, efendi? Kaçarken boydan boya görmüş olduğum o delik ipekli çorapları bir türlü gözü-

¹ Negro diye İspanyada 1829 Cortes'inde Mutedillere denirdi (çeviren).

mün önünden gitmiyordu. Mahpusanenin penceresindeki demir çubuklar arasından sokağı seyreliyor, gelip geçen kadınlar içinde o yaman kızın yerini tutabilecek bir tane göremiyordum. Sonra, bana atmış olduğu, kuruduğu halde hâlâ kokusu gitmiyen çiçeğini kokluyorum. Büyüclüğüne büyüydü bu kız! Bir gün gardiyan girdi, bana bir Alcalá¹ ekmeği verdi.

— Al, dedi, dayın kızı göndermiş.

Ekmeği aldım ama şaşmadım değil, çünkü Sevilla'da hısım, akrabam yoktu. Ekmeğe bakarak belki de bir yanılma olmuştur, diye düşündüm; ama ekmeğin o kadar iştihâ açıcıydı ki, o kadar güzel kokuyordu ki nereden geldiğini, kimin gönderildiğini fazla araştırmadan yemeğe karar verdim. Kesmek isterken bıçağım içinde sert bir şeye rasladı. Nedir diye baktım, ekmeğin pişirilmeden hamurun içine katılmış küçük bir İngiliz egesi buldum. Ekmeğin içinde iki piastre'lik bir de altın vardı. Artık şüphe kalmamıştı. Bu Carmen'in bir hediyesiydi. Onun soyundan insanlar için hürlük her şeyden üstündür, bir gün hapiste kalmamak için bir şehri ateşe vermekten çekinmezler. Zaten, bizim kız kurnaz bir şeydi. Bu ekmeğin elde olduktan sonra gardiyanlar vız gelirdi. Penceredeki demir çubuk-

¹ Alcalá de los Panaderos, Sevilla'dan iki fersah ötede bir kasaba. Burada pek lezzetli küçük ekmekler bulunur. Bunların nefaseti Alcalá'nın suyundan ileri geldiği söylenir ve her gün Sevilla'ya buradan büyük miktarda ekmeğin getirilir.

ların en kalnının biçilmesi o küçük eğyle bir saatlik işti; iki piastre'la ilk raslıyacağım eskiciden üniforma kaputumu bir sivil elbise ile değiştirebilirdim. Bizim memleketin kayalıklarında kaç kereler kartal yavrularını yuvalarından almış bir adamın yüksekliği on metreyi geçmiyen bir pencereden sokağa inmekte güçlük çekmiyeceğini tahmin edersiniz; fakat kaçmak istemiyordum. Henüz askerlik haysiyetimi kaybetmemiştim, kaçmak bana büyük bir suç gibi görünüyordu. Yalnız, gösterilen bu alâka bana çok dokunmuştu. Mahpusanede iken, dışında kendisiyle ilgilenen bir ahababı olduğunu bilmek adamın hoşuna gidiyor. Biraz canımı sıkın bir şey varsa o da para gönderilmiş olmasıydı, bu parayı geri vermek isterdim ama alacaklımı nerede bulabilirdim? Bu bana kolay görünmüyordu.

Rütbe indirme merasiminden sonra, artık beni küçük düşürecek başka bir muameleye uğramıyacağımı sanmışım, fakat onurumu kıracak bir şey daha varmış; mahpusaneden çıktığımda bana vazife vermişler ve basit bir nefer olarak nöbetçi dikmişlerdi. Haysiyet sahibi bir adamın böyle bir durumda neler duyabileceğini tasavvur edemezsiniz. Kurşuna dizeslerdi daha iyi ederlerdi. Hiç olmazsa adam bir müfrezenin önünde tek başına yürür; koltukları kabarır; herkes sana bakar.

Albayın kapısına beni nöbetçi dikmişlerdi. Bu albay, zengin, iyi kalbli, eğlenmeyi seven bir

gençti. Bütün genç subaylar ve birçok zengin adamlar onun evine devam ederlerdi, gelenler arasında kadınlar, rivayete göre aktrisler de vardı. Bana öyle geliyordu ki sanki bütün şehir söz birliği etmiş, beni seyretmek için onun kapısına koşuyordu. Bir aralık albayın arabası göründü, arkada uşağı oturuyordu. Arabadan kim inse beğenirsiniz?... Bizim Çingene kızı. Bu sefer bir bebek gibi süslüydü, takmış, takıştırmış, kordelâlara, sırmalara boğulmuştu. Pul işlemeli bir elbise, gene pul işlemeli mavi papuçlar, her yanında çiçekler, şeritler... Elinde bir tef tutuyordu. Yanında biri genç, biri yaşlı iki Çingene kadını daha vardı. Bu gibilerin yanında zaten hep yaşlı bir kılavuz bulunur; sonra çalıp ötekileri oynatmak için elinde kitarasıyla bir ihtiyar da vardı, o da Çingeneydi. Bilirsiniz ki böyle âlemlere Çingene karılarını çağırır, onlara kendi raskları olan Romalis oynatır, daha başka işler de gördürürler.

Carmen beni tanıdı, bakıştık. Bilmem ama o anda yerin dibine geçmek istedim.

— Agur laguna¹ dedi. Subayım, acemi askerler gibi nöbet mi bekliyorsun!

Ben daha cevap olacak bir söz bulamadan eve girmişti bile.

Herkes avludaydı, kalabalığa rağmen, içerde olup bitenlerin hemen hepsini parmaklıklar

¹ Merhaba, arkadaş!

arasından görüyordum². Kastanet, tef seslerini, gülüşleri ve yaşaları işitiyordum; arasına tefi kaldırarak sıçradığı zamanlar başı gözümüne ilişiyordu. Sonra subayların ona söyledikleri sözleri duyuyordum, öyle sözler ki kulağıma geldikçe tepem atıyordu. Onlara ne cevap veriyordu, bilmiyorum. Bu kıza galiba işte o gün adamakıllı abayı yaktım; çünkü kaç defa aklımdan geçti, avluya gir de Carmen'e sulanan şu züppelerin karınlarını deşiver, diye. Tam bir saat böyle kendi kendimi yedim, sonra Çingeneler çıktılar, araba onları evlerine götürdü. Carmen, geçerken, o bildiğiniz gözleriyle bana bir kere baktı ve pek alçak bir sesle:

— Hemşeri, dedi, balık tavaasının iyisine meraklı olan, Triana'da Lillas Pastia'nın dükkânında yemeğe gider.

Bir oğlak çevikliğiyle arabaya atladı, arabacı katırlarını kırbaçladı, neşeli kabile yola düzüldü.

Nöbeti bıraktıktan sonra hemen Triana'ya gittiğimi tabii tahmin etmişsinizdir! Ama daha önce bayram günüymüş gibi tıraş oldum ve üstümü iyice süpürdüm. Carmen, oradaydı... Bu Lillas Pastia, yaşlı bir ahçıydı, Çingene ve Mağ-

* Sevilla evlerinin ekserisinde revaklarla çevrili bir iç avlu bulunur. Yazın burada oturulur. Bu avlunun üstüne bir bez gerilir, bu bez gündüzleri sulanır, geceleri de kaldırılır. Sokak kapısı hemen daima açık kalır ve avluya açılan geçit, zaguan, pek zarif bir şekilde işlenmiş bir parmaklıkla örtülürdü.

ribî gibi karaydı, birçok zengin adamlar dükkânında balık tavası yemeye geliyorlardı, bilhas-
sa Carmen karargâhını oraya kuralıdan beri
bu dükkâna dadanmış olacaktı.

Carmen beni görür görmez:

— Lillas, dedi, bugün artık bir şeye el sür-
miyeceğim. Yarın gündüzdür¹! Hadi, hem-
şerim, gidip biraz dolaşalım.

Örtüsünü başına attı, sokağa çıktık, nereye
gittiğimi bilmiyordum.

— Küçük hanım, dedim, mahpusanede iken
bana gönderdiğin bir hediye için sana teşekkür
etmeliyim. Ekmeği yedim; eğer de mızrağımın
ucunu sivriltilmek için işime yarıyacak, onun için
senin yadigârın diye alıkoyuyorum; ama para-
nı al.

Bir kahkaha atarak:

— Vay! Parayı saklamış, dedi. Pekâlâ, öy-
e olsun, zaten metelik tutmuyorum; ama ne çı-
kar? Yürüyen köpek açlıktan ölmez¹. Hadi,
yiyelim o parayı. Bana ziyafet çekiyorsun.

Sevilla yolunu tutmuştuk. Yılan sokağının
başında, bir düzine kadar portakal aldı, bunları
çevreme koydurdu. Biraz daha ileride bir ek-
mek ve suçuk, bir şişe Mazanilla aldı; sonunda
oیر şekerçi dükkânına girdi. Orada kendisine ge-
ri verdiğim altın parayla cebinden çıkardığı bir

¹ Manana şera otro dia. (İspanyol ata sözü).

² Sükel aos pirela — Kokal terala: yürüyen kö-
pek kemik bulur. (Çingene atasözü).

başka parayı ve bir miktar bozukluğu tezgâhın üstüne attı; sonra üstümde kaç para varsa hepsini vermemi istedi. Bir pezeta ile birkaç kuruştan başka param yoktu, çıka çıka bu kadar çıktığı için yerin dibine geçerek nem varsa uzattım. Galiba bütün dükkânı satın alacak, diyordum. En güzelinden, en pahalısından ne bulduysa aldı: Yemas¹ lar, turon² lar, şekerlemeler... Son meteliğe kadar harcadı. Bütün bunları da kese kâğıtları içinde taşımak bana düştü. Kiral âdil don Pedro'nun³ başı bulu-

¹ Şekerli yumurta sarısı.

² Bir nevi koz helvası.

³ Bizim zâlim dediğimiz ve kiralıçe Katolik İsa-bella'nın yalnız "Âdil" diye andığı kiral Don Pedro, Halife Harun-al-Reşid gibi geceleri Sevilla sokaklarında dolaşıp maceralar aramaktan hoşlanırdı. Bir gece, kenar sokaklardan birinde, serenat yaptıran bir adamla kavgaya tutuştu. Vuruşurlar, kiral âşık kavalıyeyi öldürür. Kılıç şakırtılarını duyan ihtiyar bir kadın, ocağını penceresinden çıkarır, elinde tuttuğu kandil lâmbasıyla sahneyi aydınlatır. Çevik ve güçlü kuvvetli olan kiral don Pedro'nun vücudunda garip bir kusur vardı. Yürürken diz kapakları takırdardı. İhtiyar kadın, bu takırtıdan onu tanımakta güçlük çekmez. Ertesi günü nöbetçi yirmi-dört gelip kirala vukuat haberini verir. "Haşmetli, bu gece falanca sokakta düello etmişler. Vuruşanlardan biri ölmüş. — Katili buldunuz mu? — Evet, haşmetlim — Neden hâlâ cezasını görmedi. — Haşmetlim, emrinizi bekliyorum. — Kanunun hükmünü yerine getirin." Kiral daha önce düello eden her kimsenin boynu vurulacağına ve başının çarpışma yerinde bırakılacağına dair ferman çıkarmışmış. Yirmi-Dört kurnaz bir adammış, işin içinden çıkmanın yolu-

nan Candilajo sokağını belki bilirsiniz. O kiral başı beni düşündürmeliydi. Bu sokakta, eski bir evin önünde durduk. Carmen ağaçlı yola" girdi ve zemin katın kapısını çaldı. Büyücü kılıklı bir Çingene karısı bize kapıyı açtı. Carmen, Romani diliyle ona bir iki söz söyledi. İhtiyar kadın önce mırın kırın etti. Onu yatıştırmak için Carmen kendisine iki portakal, bir avuç şeker verdi, şaraptan tatmasına da müsaade etti. Sonra maşlâhını sırtına attı, kadını kapıya kadar çıkardıktan sonra kapıyı, odun sürgüyü iterek kapadı. İkimiz başbaşa kalır kalmaz, bir çılgın gibi gülmeye, hoplayıp sıçramaya başladı. Makamla:

— Sen benim Rom'umsun, ben senin Romi'nim,¹ diyordu.

Elimdeki bütün öte beriyle odanın ortasında duruyor, bunları nereye koyacağımı bilemiyordum. Carmen hepsini yere attı ve boynuma sarıldı:

nu bulmuş. Kırılın heykellerinden birinin başını kestirmiş, ve cinayete sahne olan sokağın ortasında bir sepetin içinde teşhir etmiş. Kıralla birlikte bütün Sevilleliler bu fikri beğenmişler. Sokak eadını hâdisenin tekşahidi olan kadının kandilinden almış (Kandilejo). — İşte halkın ağzındaki hikâyeye böyledir. Zuniga vakayı biraz başka türlü anlatır. (Bk. Anales de Sevilla, c. II. s. 136) Her ne de olsa hâlâ Sevilla'da bir Candilejo sokağı, ve bu sokakta don Pedro'yu temsil ettiği söylenen taştan bir büst vardır. Ne yazık ki bu büst yenidir. Evvelki büst XVII. asırda yüzyılda pek yıpranmış bir halde imiş, o zamanki belediye onu kaldırtıp yerine şimdi görüleni koydurmuş.

¹ Rom, koca, romi, karı.

— Borcumu ödüyorum, borcumu ödüyorum! Kalo'larda ² âdet budur, diyordu.

Ah efendi, o gün yok mu! o gün!... Şimdi düşünüyorum da yarınki günü unutuyorum.

Haydut bir lâhza sustu; sigarasını yaktıktan sonra devam etti:

Bütün günü beraber geçirdik, yedik, içtik, etmediğimiz haltı bırakmadık. Carmen altı yaşında bir çocuk gibi şekerleri atıştırdıktan sonra ihtiyar kadının su küpüne de avuç avuç bonbon doldurdu.

— Ona şerbet hazırlıyorum, diyordu.

Yemas'ları duvara atarak eziyordu.

— Sinekler bizi rahat bıraksın... diyordu.

Etmediği muziplik, yapmadığı çılgınlık kalmadı. "Oynasan da bir görsem, dedim; ama kastanyetleri nereden bulmalı?" Hemen ihtiyar kadının biricik tabağını aldı, vurup parçaladı, sonra porselen parçalarını sanki parmaklarında abanoz veya fildişi kastanyetler varmış gibi şıkdatarak romani raksını oynamaya koyuldu. Bu kızın yanında inan olsun adamın hiç canı sıkılmıyordu. Akşam oldu, dönüş trampetelerinin çalındığını işittim.

Hor gören bir tavırla:

— Ordugâha mı? Sen zenci misin ki kendini zincirle sürüklemelerine razı oluyorsun? Sen

² Kalo; dişili kalli; çoğulu kales: kara demektir kı, çingeneler kendi dillerinde kendilerine bu adı verirler.

rubanla da, huyunla da hâlis bir kanaryasın¹. Hadi benim piliç yürekli yiğidim.

İnzibat cezasını göze alarak kaldım. Fakat sabah olunca ayrılmaktan ilk bahseden o oldu.

— Bana bak, Joseto, dedi; borcumu ödedim mi? Bizim âdetimize göre, bir paylla olduğun için sana hiçbir şey borçlu değildim; ama güzel oğlansın, hoşuma gittin. Fîr olduk. Allaha ısmarladık.

Onu ne zaman görebileceğimi sordum. Gülererek:

— Daha az bön olduğun zaman, cevabını verdi.

Sonra ciddî bir tavırla atıldı:

— Yavrum, sana bir şey söyliyeyim mi, galiba seni biraz seviyorum. Fakat bu devam edemez. Kurtla köpek uzun zaman iyi geçinemezler. Belki Çingeneliği kabul etseydin senin rom'in olmak hoşuma giderdi. Ama, bütün bunlar boş lâf. Olacak şey değil. E! çocuğum, inan olsun, ucuz kurtuldun. Şeytana rasladın, evet şeytanın tâ kendisine; rengi her zaman kapkara olmaz, senin boynunu da koparmadı. Elbisem yünlü ise de ben koyun değilim¹. Git de marjari'nin²

¹ İspanyol dragon askerleri sarı üniforma giyerlerdi.

¹ Me dikas vriyardâ de jorпой, bus ne sino braka (çingene atalar sözü).

² Meryem ana.

önüne bir mum yak; bunu haketti doğrusu. Hadi, bir kere daha Allaha ısmarladık. Artık Carmencita'yı aklından çıkar, yoksa seni üç ayaklı dulla evlendirir³ ha!

Bunları söylerken kapıyı örten sürgüyü çekiyordu, sokağa çıkınca örtüsüne büründü, bana arkasını döndü.

Doğru söylüyordu. Artık onu düşünmemek akıl kârı olacaktı; ama Candilejo sokağında geçirdiğimiz o günden sonra artık başka bir şey düşünemez oldum. Ona raslıyacağımı umarak bütün gün dolaşıyordum. İhtiyar kadınla kızartmacıya Carmen'den haber soruyordum. İkisi de kızın Laloro'ya¹ gittiğini söylüyorlardı. Portekiz'e onlar bu adı verirler. İhtimal böyle söylemelerini onlara Carmen tenbih etmişti. Herhalde dediklerinin yalan olduğunu öğrenmekte gecikmedim.

Candilejo sokağında geçirdiğim geceden bir kaç hafta sonra, şehrin kapılarından birindeki karakoldaydım. Bu kapıdan az ötede, kale duvarında açılmış bir gedik vardı; gündüzleri deliği kapamak için çalışıyorlar, geceleri de kaçakçıların geçmesine mâni olmak için önüne bir nöbetçi dikiyorlardı. Gündüzün Lillas Pastia'nın karakol yanından geçtiğini ve arkadaşlarımdan bazılarıyla konuştuğunu gördüm; hepsi onu ve hele balıklariyle böreklerini çok iyi tanıyorlardı. Ba-

¹ İdam sehpası.

² (Kızıl toprak).

na yaklaştı, Carmen'den haber var mı? diye sordu.

— Yok, dedim.

— Öyleyse, pek yakında haber alırsın, ah-bap, dedi.

Yanılmıyordu. Gece, beni gediğin önüne nöbetçi diktiler. Onbaşı çekilir çekilmez, bir kadının yanıma yaklaştığını gördüm. Herhalde Carmen'dir diye içimden geçiyordu. Bununla beraber haykırdım:

— Uzak dur! geçilmez!

Kendini tanıtarak:

— Huysuzluk etme, canım, dedi.

— Ne! sen misin, Carmen!

— Evet, hemşerim, az konuşalım, öz konuşalım. Bir duro kazanmak ister misin? Eşya taşıyan adamlar gelecek; göz yum.

— Olmaz, dedim Geçiremem, emir budur.

— Emir, emir! Candilajo sokağında emri düşünmüyordun ama!

Bu hâtıra zihnimi altüst etti:

— Öyle! dedim, ama emri unutmaya değerdı o, ben kaçakçıların parasına el sürmem.

— Peki, para almazsan, ister misin gene ihtiyar Dorothée'nin evinde beraberce yemek yiyelim.

Sarfettiğim gayretten âdeta boğulur gibi bir halde:

— Olmaz, dedim. Yapamam.

— Pekâlâ, bu kadar müşkülperestsen, ben de kime başvuracağımı biliyorum. Subayına

benimle Dorothée'nin evine gelmesini teklif edeceğim. İyi bir çocuğa benziyor, görülmesi lâzım geleni görmiyecek bir nöbetçi diler. Hoşça kal, kanarya. Asılman için emir çıktığı gün pek sevineceğim.

Dayanamadım, onu çağırdım, istediğim tek mükâfatı elde etmek şartıyla lâzımsa bütün Çin-genelerin geçmesine göz yumacağıma söz verdim. Hemen ertesi günü sözünü yerine getireceğine bana yemin etti, sonra koşup biraz ötede bekliyen arkadaşlarına haber verdi. Beş kişiydiler, Pastia da aralarında idi. Hepsi de İngiliz malları yüklemişlerdi. Carmen etrafı gözetliyordu. Devriyeye raslar raslamaz kastenyetleriyle haber verecekti. Ama hacet kalmadı. Kaçakçılar bir lâhza içinde işlerini gördüler.

Ertesi günü Candilejo sokağına gittim. Carmen geç kaldı ve hayli suratlı geldi.

— Kendilerinden bir şey istedim mi hemen yapmıyan adamlardan hoşlanmam. İlk seferinde bir şey kazanıp kazanmadığını bilmediğin halde bana daha büyük bir iyilik etmiştin. Dün, benimle pazarlık ettin. Ne diye geldim bilmiyorum, çünkü artık seni sevmiyorum. Hadi, çek arabanı, hizmetine karşılık al sana bir duro.

Az kalsın parasını başına çalıyordum; onu döğmemek için kendimi nasıl tuttuğumu ben bilirim. Bir saat çekiştikten sonra, öfke içinde dışarı fırladım. Bir müddet deli gibi ötede, beride dolaştım; nihayet bir kiliseye girdim, en

karanlık köşeye çekilerek göz yaşlarımı salıvardım. Birdenhire bir ses işittim:

— Koskoca asker ağlıyor! Göz yaşlarını toplayıp bir sevda şarabı yapayım bari!

Başımı kaldırdım, Carmen karşımdaydı.

— E, söyle bakalım, hemşerim, hâlâ dargın mısın bana? dedi. Kızmakla beraber herhalde seni seviyorum, çünkü, yanımdan ayrıldığından beri bir tuhaf oldum. Hadi, bu sefer de ben senden rica ediyorum, Candilejo sokağına gelirmisin?

Bunun üzerine barıştık; ama Carmen'in tabiatı bizim memleketin havası gibiydi. Bizim dağlarda güneş ne kadar parlak olursa, fırtına o kadar yakın demektir. Bana bir başka gün Dorothée'nin evinde buluşacağımızı va'detmişti, halbuki gelmedi. Dorothée de gene bana Çingene işleri için Laloro'ya gittiğini söyledi.

Buna ne dereceye kadar inanmak caiz olduğunu tecrübemle bildiğim için, Carmen'i bulunabileceğini sandığım her yerde aradım, Candilejo sokağından günde seksen kere geçtim; bir akşam, arasına bir kadeh anasonlu içki parası vererek kendime hemen hemen alıştırmış olduğum Dorothée'nin evindeyim. Carmen, peşinde bizim alayın teğmenlerinden bir delikanlı olduğu halde içeriye girdi.

Bana Bask diliyle:

— Çabuk git, dedi.

Şaşkına döndüm, tepem attı. Teğmen de:

— İşin ne burada? dedi. Marş, defol!

Bir adım atamıyordum; kötürüme dönmüş-tüm. Fena halde kızan subay, gitmediğimi, üstelik kasketimi de başımdan çıkarmadığımı görünce, beni yakamdan tutup hızla sarstı. Ona ne dedim, bilmiyorum. Kılıcını çekti, ben de çektim. İhtiyar kadın kolumu tuttu, teğmen de kılıcıyla kafama vurdu, hâlâ izini taşıyım. Geri çekildim, bir dirsek vurarak Dorothee'yi arkası üstü yere serdim; sonra, teğmen peşimden koştuğu için, kılıcımın ucunu ona çevirdim, koşup kendini şişledi. O zaman Carmen lâmbayı söndürdü, kendi diliyle Dorothee'ye kaçmasını söyledi. Ben de sokağa fırladım, nereye gittiğimi bilmeden koşmaya başladım. Arkamdan kovalıyanlar var sanıyordum. Kendime geldiğim zaman Carmen'in yanımdan ayrılmamış olduğunu gördüm.

— Ah, sersem kanarya! dedi. Gördün mü yaptığın işi? Sana demedim mi, ben uğur getirmem diye. Aldırma, adamın dostu bir Roma Flamenco¹ su olursa her şeyin çaresi bulunur. Al, evvelâ şu çevreyi alına koy, şu kılıç kemerini de atıver. Beni bu ağaçlıkta bekle. Şimdi geliyorum.

Ortadan kayboldu, az sonra bana bilmem nerden tedarik ettiği bir çizgili maşlah getirdi.

¹ Flamenco de Roma. Çingenelere argo ağzında verilen ad. Roma burada, İtalyanın hükümet merkezi değil, Romiler, yani evli insanlar milleti demektir. Çingeneler kendilerine Romi derler. İspanyaya ilk gelen çingeneler Felemenkten gelmiş olacaklar ki bunlara F'amenco denilmiş.

Uniformamı soydurdu, gömleğimin üstüne maslahı giydirdi. Başımdaki yarayı sardığı çevreyle ve bu kılıkla Sevilla'ya Chufas² şerbeti satmaya gelen Valencia'lı köylülere benzemiştim. Sonra beni dar bir sokağın dibinde Dorothee'ninkine oldukça benziyen bir eve götürdü. Carmen'le bir başka Çingene karısı beni yıkadılar, bir askerî hekimden daha ustaca yaramı sardılar, bana bir şeyler içirdiler; nihayet beni bir şilteye yatırdılar, uyumuşum.

Herhalde bu kadınlar içirdikleri şeye sırrını bildikleri ayışturucu bir ilâç katmış olacaktı ki ertesi günü geç vakit uyandım. Çok başım ağrıyordu, biraz da ateşim vardı. Bir gün evvel başımdan geçen müthiş sahneyi ancak bir müddet sonra hatırladım. Şiltemin yanında topukları üstüne çömelmiş olan Carmen ile ahbabı kadın, Chipe kallı diliyle bir nevi tıbbî müşavereye benzer bir şeyler konuştular. Sonra ikisi de bana pek yakında iyileşeceğimi, fakat kabil olduğu kadar çabuk Sevilla'dan uzaklaşmam lâzım gendiğini söylediler; çünkü burada vakalanırsam merhametsizce kurşuna dizilecektim.

Carmen:

— Yavrum, dedi, bir iş görmelisin, artık kiral sana ne piring verir, ne de balık kurusu'. Hayatını kazanmayı düşünmelisin A paste-

² Hayli hoş şerbeti yapılan yumrulu bir kök.

¹İspanyol askerlerinin gündelik yemeği.

sas² çalmayı beceremeyecek kadar bönşün; ama çevik ve kuvvetlisin: yürekli isen sahile git. kaçakçı ol. Seni astıracağımı va'detmemiş miydim? Kurşuna dizilmekten evlâdır, herhalde. Hem, işi kıvrabilirsen, yakanı minon'larla¹ sahil kolcularının eline vermedikçe paşalar gibi yaşarsın.

İşte bu musibet kız, bana münasip gördüğü yeni mesleği böyle imrendirici bir şekilde tasvir etti, aslını ararsanız, ölüm cezasını hak etmiş olduğum için artık yapacak başka bir iş de kalmamıştı dersem acep ayıp mı olur, efendi? Fazla zahmet çekmeden beni yola getirdi. Bu başıboş, serkeş hayatla ona daha sıkıca bağlandığımı hissediyordum. Artık sevgisine hak kazandığımı sanıyordum. Güzel bir atın sırtında, şışhane elde, yavuklu terkide Endülüsü kolaçan eden bazı kaçakçılardan bahsedildiğini işitmiştim. Dilber Çingene kızını terkime alıp dağ, tepe dolaştığımı şimdiden görür gibi oluyordum.

Ona bu düşüncemi açtığım zaman kasıklarının tutasıya gülüyor, açık havada, her rom, romi'siyle birlikte üç çemberden mürekkep küçük çadırlarına çekilip yorganı sırtlarına çektiler mi dünyada bundan güzel şey olamaz, diyordu.

— Ah, diyordum, seni bir dağa kaldırabilsem. ondan sonra içim rahat ederdi! Orada, seni benimle paylaşacak teğmenler bulunmaz.

² Ustılar à pastesas, ustalıkla çalmak, asıp kesmeden aşırarak.

¹ Bir askerî teşkilât.

— Vay; kıskanıyorsun demek! diyordu. Ne halin varsa gör. Nasıl olur da bu kadar budalalık edersin? Görmüyor musun ki seni seviyorum, senden hiç para istedim mi?

O böyle söylerken, şeytan git boğazını sık, diyordu.

Kısa keselim, efendi, Carmen bana bir sivil elbise buldu, onu giyip tanılmadan Sevilla'dan çıktım. Pastia'dan bir mektup alarak Jeres'te kaçakçılara yataklık eden bir meyhanecinin dükkânına gittim. Beni bu adamlara tanıttılar, Dancaire adındaki reisleri beni çetesine aldı. Gaucin'e hareket ettik, beni orada bekliyeceğine söz vermiş olan Carmen'le buluştuk. Seferler esnasında adamlarımıza casusluk ediyordu, bu işi ondan iyi gören olmamıştır. Carmen, Cebelütarık'tan dönüyordu, bir gemi sahibini İngiliz malları getirmeye razı etmişti, bu malları biz sahilde teslim alacaktık. Gidip malları Estepona'da aldık, bir kısmını dağlarda sakladık; gerisini yüklenip Ronda'ya gittik. Carmen bizden önce oraya varmıştı. Şehre gireceğimiz ânu tâyin ederek bize bildiren de o oldu. Bu ilk seferle ondan sonraki bir iki sefer iyi geçti. Kaçakçı hayatı askerlikten ziyade hoşuma gidiyordu; Carmen'e hediyeler veriyordum. Param vardı, yavuklum vardı. Vicdan azabı çekmiyordum, çünkü, Çingenelerin dediği gibi "Zevk içinde uyuz kaşındırmaz"¹. Her yerde iyi karşılanıyorduk; arka-

¹ Sarapya sat peskital ne punzava.

daşlarım bana düriist muamele ediyorlar, hattâ saygı bile gösteriyorlardı. Sebebi de bir adam öldürmüştüm. Halbuki aralarında böyle bir iş görmüş olmıyanlar da vardı. Fakat yeni hayatımda en hoşuma giden şey Carmen'i sık sık görüşümdü. Bana her zamankinden ziyade bağlılık gösteriyordu; bununla beraber, arkadaşlarının yanında metresim olduğunu açığa vurmuyordu; hattâ onun hakkında ötekilere bir şey söylemeyeceğime çeşitli yeminler ettirmişti. Bu kadının karşısında c kadar âcizdim ki her dediğini yapıyordum. Zaten ilk defadır ki bana karşı namusuna düşkünlük gösteriyordu, ben de eski huylarından vazgeçtiğimi sanacak kadar aptaldım.

Sekiz, on kişiden mürekkep olan çetemiz, ancak lüzumlu anlarda bir araya geliyordu, umumiyetle ikişer, üçer köyere, kasabalara dağılıyorduk. Herbirimiz bir meslek sahibi olmak iddiasındaydık. Birimiz bakıcıydı, birimiz cambaz; bana gelince, ben çerçilik ediyordum, ama Sevilla'daki maceram yüzünden kalabalık yerlerde görünmekten çekiniyordum. Bir gün, daha doğrusu bir gece, Véger'in altında toplanmayı sözleşmiştik. Dancaire ile ben oraya ötekilerden önce vardık. Pek neşeli görünüyordu.

— Bir arkadaş daha kazanıyoruz, dedi. Carmen en ustalıkli oyunlarından birini oynadı. Tarifa kalesinde mahpus olan rom'unu kaçırdı.

Bütün arkadaşlarımın konuştukları Çingeneciyi artık anlamaya başlamıştım; bu rom sözünü işitince donakaldım.

— Ne? Kocası mı? Evli mi ki o? diye sordum reise.

— Evet, dedi, Tekgöz Garcia adında biriyle evlidir. Kendisi kadar malın gözüdür. Zavallı çocuk, kalebentti. Carmen kalenin cerrahını öylesine kafese koydu ki nihayet rom'unun serbest bırakılmasını temin etti. Ah! bu kız ağırlığınca altın eder. İki senedir onu kaçırmaya çalışıyordu. Bir türlü beceremiyordu, ama birdenbire hekimini değiştirdiler. Anlaşılan yeni gelenle çarçabuk uyuşmanın yolunu buldu.

Bu haberin ne derece hoşuma gittiğini tahmin edersiniz. Çok geçmeden Tekgöz Garcia'yı gördüm; gerçekten Çingenelerin en aşağılık habisiydi. Derisi karaydı ama ruhu daha karaydı, ömrümde onun kadar sefil adam görmüş değilim. Carmen onunla beraber geldi; benim yanımda adama rom derken bana ne gözler ettiğini, sonra Garcia başını çevirince nasıl yüzünü buruşturduğunu bir görseydiniz. Bu hal gücüme gitmişti, bütün gece Carmen'le tek lâf etmedim. Sabahleyin, eşyamızı denk etmiş, yola koyulmuştuk. Tam o sırada on kadar atlının peşimize düştüğünü fark ettik. Hepsi asıp kesmeden dem vuran Endülüslü palavracılarda bet beniz kalmadı. Kaçan kaçanaydı. Dancaire, Garcia, Remendado adında Ecija'lı güzel bir oğlan, bir de Carmen soğukkanlılığı elden bırakmadılar. Geri kalanlar katırları bırakmış, atlıların kendilerini kovalıyamıyacakları hendeklere atlamıştı. Hayvanlarımızı beraberimizde götüremezdik,

yükte hafif, pahada ağır malları sırtımıza vurduk, sonra en sarp yamaçlara saparak kayalıklar arasından kaçmaya gayret ettik. Denklerimizi önümüzden atıyor ve ökçelerimiz üstünde kayarak elimizden geldiği kadar peşlerinden gitmeye çalışıyorduk. Bu esnada, düşman pusuya yatmış, bize ateş ediyordu; kurşunların ıslık çalarak geçişini ilk defadır işitiyordum, ama buna pek aldırış etmedim. İnsan bir kadının gözü önünde bulunurken ölüme meydan okumak iştten sayılmaz. Hep kurtulduk, yalnız zavallı Remendado böğrüne bir kurşun yedi. Yükümü attım, onu sırtlamak istedim. Garcia:

— Budala! diye bağırdı, ne işimize yarar o leş bizim? İşini tamamla da pamuk çorapları kaybetme.

Carmen:

— At onu! diye haykırıyordu.

Yorgunluk yüzünden çocuğu bir an bir kayanın gölgesine bırakmak zorunda kaldım. Garcia yaklaştı, şışhanesini yüzüne boşalttı. On iki kurşun parçasının kalbura çevirdiği yüze bakarak:

— Şimdi onu tanıyacak olanın alnını karışlarım, dedi.

İşte, efendi, böyle eğlenceli bir hayat geçirdik. Gece bastığı zaman, sık bir çalığa varmıştık. Yorgunluktan bitap, yiyecek bir lokma ekmekten mahrumduk, katırlarımızı kaybetmekle de büyük bir zarara uğramıştık. O uğursuz Garcia ne yapsa beğenirsiniz? Cebinden bir demet

iskâmbil kâğıdı çıkardı, yaktıkları bir ateşin ışığında Dancaire'li oynamaya koyuldu. Bu sırada, ben, uzanmış, yıldızları seyrederek Remendado'yu düşünüyor, onun yerinde olsaydım fena olmıyacaktı diyordum. Carmen benim yanıma yere çömelmişti, zaman zaman bir makam tutturarak kastanyetlerini oynatıyordu. Sonra, kulağıma bir şey söyleyecekmiş gibi sokularak, hiç canım çekmediği halde, iki üç defa beni öptü.

— Sen İblissin, diyordum.

— Evet, cevabını veriyordu.

Bir iki saatlik bir dinlenmeden sonra Carmen, Gaucin'e gitti, ertesi sabah da keçi çobanı bir çocuk gelip bize yiyecek getirdi. Bütün gün orada kaldık; geceleyin Gaucin'e yaklaştık, Carmen'den haber bekliyorduk ama bir şey geldiği yoktu. Sabah olunca, iyi giyinmiş şemsiyeli bir kadınla hizmetçisi gibi görünen küçük bir kızı götüren bir katırcı gördük. Carcia birdenbire dedi ki:

— İşte Saint Nicolas bize iki katırla iki kadın gönderdi; dördü de katır olsaydı daha iyi olacaktı, ama zararı yok, bu işi üzerime alıyorum!

Şişhanesini aldı, çallıklarda gizlenerek yola doğru indi. Dancaire ile ben, az geriden kendisini takibediyorduk. Sesimizi iştirecek kadar yakına gelince, meydana çıktık, katırcıya durmasını seslendik. Kadın, bizi görünce, korkacak yerde (kılığımız korkulmıyacak gibi değildi) kahkahayı bastı.

— Vay! Lillipendi'ler beni bir eranı¹ sandılar!

Carmen'di, fakat kılığını öyle ustaca değiştirmişti ki başka bir dille konuşsaydı kendisini tanıyamazdım. Katırından atladı, Dancaire ve Garcia ile bir müddet fısıf fısıf bir şeyler konuştuk, sonra bana dedi ki:

— Kanarya, asılmadan önce yine görüşürüz. Ben Çingene işleri için Cebelütarik'a gidiyorum. Çok geçmeden benden bahsedildiğini işitirsiniz.

Carmen, birkaç gün sığınabileceğimiz bir yeri bize tarif ettikten sonra, birbirimizden ayrıldık. Bu kız bizim çetenin Hızırıydı. Az sonra bize biraz para gönderdi, bizim için ondan da kıymetli olan bir de haber salmıştı: filânca gün iki İngiliz milordu Cebelütarik'tan Grenada'ya falanca yoldan hareket edeceklerdi. Ârif olan anlar. Bu İngilizlerde güzel ve hâlis altınlar bulunurdu. Garcia bunları öldürmek istiyordu. fakat Dancaire'le ben mâni olduk. Yalnız paralarıyla saatlarını, bir de pek ihtiyacımız olan gömleklerini aldık.

Efendi, insan hiç farkında olmadan ahlâksız olup çıkıyor. Güzel bir kız aklını başından alıyor, onun uğruna vuruşuyorsun elinden bir kaza çıkıyor, dağlara düşmek icabediyor, kaçakçıyım derken adam kaşla göz arasında hırsız oluveriyor. Bu milortlar hâdisesinden sonra Ce-

¹ Enayiler beni kibar bir hanım sandılar.

belütarık civarının bize yaramıyacağına hükmettik ve Ronda dağlarına vuduk. — Bana Jose - Maria'dan bahsettiniz; işte onunla orada tanıştık. Her vurguna kadını da beraber götürürdü. Bu, uslu akıllı, alçak gönüllü, hanım hanımcık güzel bir kızdı; ağzından kötü lâf çıkmazdı, hem öyle sadıktı ki!.. Buna karşılık, adam onu çok bedbaht ediyordu. Her önüne geçen kadının peşine düşerdi, kıza fena muamele eder, bazan da kıskançlık etmek aklına eserdi. Bir sefer bıçaklamıştı da. Ama bu hâdiseden sonra kadın onu daha çok sever olmuştu. İşte kadın dediğin böyledir, bahusus Endülüslüler! Bu kadın kolundaki yara iziyle iftihar eder, bunu dünyanın en güzel şeyiymiş gibi gösterirdi. Hem Jose - Maria üstelik kalles bir arkadaşta da!... Birlikte yaptığımız bir vurgunda, öyle ustalıklı davrandı ki bütün kazanç kendine, işin zahmetiyle tehlikesi de bize düştü. Ama hikâyeme devam edeyim. Carmen'in adını işitmez olmuştuk. Dancaire dedi ki:

— İçimizden bir: Cebelütarık'a gidip ne olduğunu öğrenmeli, herhalde bir şeyler hazırlamış olmalı. Ben giderdim ama Cebelütarık'ta beni herkes tanır.

— Beni de tanırırlar, dedi, yengeçlere¹ az mı oyun ettim. Gözüm de tek olduğundan kıyafet değiştirmem de güç.

Tekgöz:

Carmen'i tekrar göreceğime pek sevinerek:

— O halde benim gitmem mi lâzım? dedim; söyleyin, nedir yapılacak iş?

Ötekiler dediler ki:

— Canın nasıl isterse, gemi ile git, yahut Saint - Roc'dan geç, Cebelüttarik'a vardın mı, limanda Rollona adında çikolatacı bir kadın vardır, onu sorarsın; kendisini bulunca, orada olup bitenleri ondan öğrenirsin

Gaucin dağına üçümüz birlikte gitmeyi kararlaştırdık. ben iki arkadaşımı orada bırakıp sözde meyva satmak için Cebelüttarik'a gidecektim. Ronda'da adamlarımızdan biri bana bir pasaport tedarik etmişti; Gaucin'de bana bir eşek verdiler. Portakalla kavun yükledim, yola düştüm. Cebelüttarik'a varınca, orada Rollona'yı iyi tanıdıklarını gördüm, fakat ya ölmüş, yahut da bir yere cehennem olmuştu. Onun ortadan kayboluşu, fikrimce, Carmen'le irtibatımızı kaybedişimizin sebebini izah ediyordu. Eşegimi bir ahıra koydum, portakallarımı alıp gûya satıyormuşum gibi sokakları dolaşmaya başladım, hakikatte, acaba tanıdık birine raslar mıyım diye bakıyordum. Orada dünyanın her memleketinden gelme ipsisizler doludur, Bâbil kulesi gibi bir şey, adam bir sokakta on adım atsa on çeşit dil konuşulduğunu işitir. Çingeneler de görmüyor değildim, ama onlara açılmaya cesa-

¹ İspanyada halkın İngilizlere, üniformalarının kırmızı renginden dolayı verdiği ad.

ret edemiyordum; ben onları yokluyordum, onlar da beni yokluyorlardı. Sağlam ayakkabı olmadığımızı karşılıklı tahmin ediyorduk; fakat asıl iş aynı çeteye mensup olup olmadığımızı kestirmektir. İki günümü boşu boşuna dolaşmakla geçirmiş, ne Rollona, ne de Carmen hakkında hiçbir şey öğrenememiştim, öteberi tedarik ettikten sonra artık arkadaşlarımın yanına döneyim, diyordum, akşam vakti bir sokaktan geçerken bir kadının pencesinden “portakalcı!...” diye seslendiğini işittim. Başımı kaldırdım, bir de ne göreyim, Carmen, bir balkonda kırmızı üniformalı, sırma apoletli, kıvrıkcık saçlı, lortvarî bir subayın yanında parmaklığa yaslanmış! Pek süslü giyinmişti. Omuzlarında bir şal, başında altın tarak vardı, ipeklilere bürünmüştü. Malın gözü, hiç değişmiyen huyiyle iki elini böğrüne bastırmasıya gülüyordu. İngiliz, İspanyolcanın başını, gözünü yararak, yukarı çık, hanım portakal istiyor, diye seslendi; Carmen bana Bask diliyle:

— Yukarı çık, dedi, hem bir şeye şaşma.

Gerçekten ondan göreceğim hiçbir şeye şaşmamalıydım. Onu bulduğuma daha çok sevindim mi, yoksa üzüldüm mü bilmiyorum. Kapıda iri yarı, pudralı bir İngiliz uşak vardı, beni mükellef bir salona aldı. Carmen hemen bana Baskça dedi ki:

— Bir kelime İspanyolca bilmiyorsun, beni tanıımıyorsun anladın mı?

Sonra İngilizce dönerek:

— Demedim mi size, Bask olduğunu şip diye anlamıştım; bakın ne acayip lisandır bu. Ne de alık bir hali var, değil mi? Mutfakta yakalanmış bir kediye benziyor.

Kendi dilimle:

— Ya sen, dedim, sen de yüz­süz bir kahpe-ye benziyorsun, zamparanın yanında suratını hacamat et diyor şeytan içimden.

— Zamparam mı? Nasıl da bildin? Bu ser-semi de kıskanacak mısın? Candilejo sokağın-daki gecelerimizden evvel bile bu kadar bön de-ğildin vallahi. Budala, görmüyor musun ki şu anda Çingene işleriyle meşgulüm, hem de pek parlak bir şekilde. Bu ev benimdir, yengecin al-tınları da benim olacak, yuları elimde; onu bir daha çıkamıyacağı yere götüreceğim.

— Sen Çingene işlerini böyle idare etmekte devam edersen, ben de öyle bir şey yapacağım ki bir daha tekrarlamıyacaksın.

— Yok canım! Etme! Şuna da bak. bana emir veriyor, sen benim rom'um musun ayol? Tekgöz ses çıkarmadıktan sonra sana haltetmek düşer. Benim minchorro¹ m olduğunu söyleyebilecek tek adam değil misin?

İngiliz sordu:

— Ne diyor?

Carmen cevap verdi:

— Susamış da bir bardak bir şey olsa içe-rim diyor.

¹ Aşık, yavuklu.

Bu tercümesi üzerine kahkahayı basarak kanapeye yaslandı.

Efendi, bu kahpe güldüğü zaman ciddi kalmaya imkân yoktu. Onunla birlikte herkes gülerdi. Bu İngiliz azmanı da, sersem sersem gülmeye başladı. Bana içecek bir şey getirmelerini emretti.

Ben içerken Carmen:

— Parmağımdaki yüzüğü görüyor musun, dedi; istersen onu sana veririm.

Cevap verdim:

— Seni milordunla dağ başında ellerimizde birer makıla ile karşılaşmak için bir parmağımı feda ederdim.

İngiliz sordu:

— Makıla da ne demek?

Carmen. gene gülerek:

— Makıla, dedi, bir cins portakaldır. Portakala da böyle acayip isim takılır mı ya? Siz makıla yedirmek istediğini söylüyor.

İngiliz:

— Ya? dedi. Pekâlâ? Yarın da makıla getir.

Biz konuşurken usak girdi, sofranın hazır olduğunu haber verdi. O zaman İngiliz kalktı, bana bir piastre verdi, Carmen'e kolunu uzattı, sanki yalnız yürüyemezmiş gibi. Carmen gene hep gülerek bana dedi ki:

— Yavrum seni yemeğe davet edemem; ama yarın,geçit resmi için trampetelerin çaldı-

ğını işittiğin zaman portakallarını alıp hemen buraya gel. Candilejo sokağındakinden daha güzel döşeli bir oda bulacaksın, hem göreceksin, hep senin Carmencita'n değil miyim? Sonra Çingene işlerinden bahsederiz.

Hiç cevap vermedim, sokağa çıkmıştım, İngiliz arkamdan sesleniyordu:

— Yarın makila getirin!

Carmen'in kahkahalarını işitiyordum.

Çıktım, ne yapacağımı bilemiyordum; o gece gözüme uyku girmedi, sabahleyin o kahpeye öyle öfkelen dim ki bir daha yüzünü görmeden Cebelüttarik'tan gitmeye karar vermiştim; ama; daha tırapeteler çalmaya başlar başlamaz, iradem elimden gitti. Portakal sepetimi kavradım, Carmen'in evine koştum. Pancuru aralıktı, iri siyah gözlerinin yolumu gözetlediğini gördüm. Saçları pudralı uşak derhal beni içeri aldı. Carmen ona çarşıda bir iş havale etti, ikimiz başbaşa kalınca o vıngıraklı kahkahalarından birini atarak boynuma sarıldı. Onu hiç bu kadar güzel görmemişim. Bir bebek gibi takmış takıştırılmış, kokular sürünmüştü... İpekli minderler, işlemeli perdeler... Ah! ben de eşkiya kıyafetimle oradaydım.

Carmen:

— Minşorro, diyordu, her şeyi kırıp geçirmek, evi ateşe verip dağa kaçmak geliyor içimden.

O ne yaltaklanmalardı!... O ne kahkahalar!... Oynuyor, falbalâlarını yırtıyordu. Hiçbir

maymun bu kadar cilve, oyun, şeytanlık etmemiştir. Ciddileştiği zaman:

— Bana bak, dedi, bir Çingenelik edeceğiz. Herifin ben. Ronda'ya götürmesini istiyorum, orada rahibe olan bir kızkardeşim var.. (Gene makaraları salıverdi). Sana bildireceğim bir yarıdan geçeceğiz. Üstüne atılacaksınız: nesi var, nesi yok soyacağız! Daha iyisi herifi gebertmeli.

Sonra bazı anlardaki şeytanî gülümseyişle (ki kimse bu gülümseyişi taklidetmek nevesini duymazdı):

— Ama, dedi, ne yapmalı, biliyor musun? İlk önce Tekgöz ortaya atılsın. Sen biraz geride dur; yengeç cesur ve beceriklidir. mükemmel abancaları var... Anlıyorsun ya:?

Yeni bir kahkahayla sözünü kesti, ürperdi.

— Olmaz, dedim. Garc'a olan nefret ediyorum, ama ne de olsa arkadaşımıdır. Günün birinde belki seni ondan kurtarırım, fakat hesabımızı bizim memleketin usulünce görürüz. Ben Çingene oldumsa tesadüfen oldum; bazı hususlarda daima halis Navarro'lu kalacağım.

Carmen devam etti:

— Sen budalasın, bönsün, tam mânasiyle bir payllo'sun. Uzağa tükürdü diye boyu büyüdü sana cüce¹ gibisin. Beni sevmiyorsun, git.

¹ Or esorjle de or narsişisle, sin şismar laşingel. - Cücenin va'dı, uzağa tükürmektir. (Çingene atalar sözü).

Bana „git” dediği zaman gidemiyordum. Yola çıkıp arkadaşlarımın yanına döneceğimi ve İngilizleri bekliyeceğimi va'dettim. O da bana Cebeliüttarik'tan Ronda'ya hareket edeceği âna kadar hasta olacağına söz verdi. Cebeliüttarik'ta daha 2 gün kaldım. Kılığını değiştirerek kaldığım handa beni görmeye gelmekten çekinmedi. Yola çıktım; benim de bir tasavvurum vardı. İngilizlerle Carmen'in geçecekleri yeri ve saati bilerek arkadaşlarımla buluşmaya gidiyordum. Dancaire'le Garcia'yı beni bekledikleri yerde buldum. Geceyi bir koruda, mükemmel yanan çam kozalaklarıyla tutuşturduğumuz bir ateşin başında geçirdim. Garcia'ya iskambil oynamayı teklif ettim. Kabul etti. İkinci partide; hile yaptığını söyledim; gülmeye başladı. Kâğıtları suratına attım. Şişhanesine davrandı; ayağımı tüfeğin üstüne koyarak dedim ki:

— Malaga'nın en babayığidi kadar bıçak oynatmasını bilirmişsin, diyorlar, benimle bir dener misin?

Dancaire bizi ayırmak istedi. Garcia'ya iki yumruk atmıştım. Öfke ona cesaret verdi; bıçağını çekmişti, ben de bıçağımı çektim. Dancaire'e bizi rahat bırakmasını, karışmamasını söyledik.

Bize mâni olamayacağını anladı, bir kenara çekildi. Garcia, farenin üstüne atılmaya hazırlanan bir kedi gibi iki büklüm olmuştu. Şapkasını siper makamında sol elinde tutuyordu, bıçağı ileri uzatmıştı. Endelüslüler böyle vaziyet alırlar. Ben Navarro usulünde durdum. Onun karşısın-

da dimdik, sol kolum yukarıya kalkık, sol bacağım ileride, bıçak sağ oyluğum hizasında. Kendimi bir devden daha kuvvetli hissediyordum. Ok gibi üstüme atıldı, sol ayağım üstünde çark ettim, önünde bir şey bulamadı; fakat ben onun boynuna vurdum, bıçak öyle saplandı ki elim çenesinin altına girdi. Bıçağı o kadar kuvvetle çevirdim ki namlusu kırıldı. İş tamamı. Kol kalınlığında bir kan fışkıyesi bıçağın kırılan ucunu yaradan dışarı attı. Herif kazık gibi burnunun üstüne düştü.

Dancaire:

— Ne yaptın? dedi.

— Beni dinle, dedim: bir arada yaşayamazdık. Carmen'i seviyorum. Ve yalnız olmak istiyorum. Zaten Garcia kallesin biriydi, zavallı Ramendado'ya yaptığı hatırımdan çıkmadı. İki kişi kaldık, ama mert insanlarız. Söyle, beni dünya ahret dost olarak kabul ediyor musun?

Dancaire elini uzattı. Elli yaşlarında bir adamdı.

— Ah! şeytan götürsün bu sevdalar, dedi. Ondan Carmen'i istemiş olsaydın bir piastre'a sana satardı. Şimdi iki kişi kaldık; yarın ne hal-
tedeceğiz?

Ona:

— Sen bana bırak, ben tek başıma işin üstesinden gelirim, dedim. Şimdi dünya bana vız gelir.

Garcia'yı gömdük, yerimizi iki yüz adım öteye taşıdık. Ertesi günü Carmen'le İngiliz, iki

katırcı ve bir uşakla birlikte geçtiler. Dancaire'e:

— İngilizi ben üstüme alıyorum, dedim. Sen ötekileri korkut, silâhları yok onların.

İngiliz cesurdu. Carmen kolunu dürtmeseydi az kalsın beni öldürüyordu. Sözün kısası, o gün Carmen'i tekrar elde etmiştim. İlk işim dul kaldığını kendisine haber vermek oldu. Bu işin nasıl olup bittiğini öğrenince:

— Sen hep lillipendi kalacaksın. Garcia seni öldürmeliydi. Senin Navarro usulü düellon beş para etmez, senden daha ustalarını kara toprağa götürmüştür. Demek onun eceli gelmiş. Senin de gelerek.

— Bana sadık bir romi olmazsan seninki de gelir, cevabını verdim.

— Allah vere, dedi; kahve falında kaç kere gördüm, biz birlikte öleceğiz. Adam sen de! Eken biçir.

Ve kastenyetlerini şıkırdattı, ne zaman hoşuna gitmiyen bir fikri aklından uzaklaştırmak istese öyle yapardı.

Kendinden bahsederken adam ölçüylü kaybediyor. Bütün bu tafsilât herhalde canınızı sıkıyordu, ama artık sonuna geldik. Bu hayatımız hayli uzun sürdü. Dancaire'le ben öncekilerden daha emin birkaç arkadaş bulmuştuk, kaçakçılıkla uğraşılıyor, ne yalan söyliyeyim, bazan da yol kesiyorduk, ama ancak pek zorda kaldığımız zamanlar bu çareye başvuruyorduk. Esasen

yolculara fena muamele etmiyor, yalnız paralarını alıyorduk. Birkaç ay Carmen'den hoşnuttum; işlerimizde bize gene faydası dokunuyor, münasip vurgun fırsatlarını haber veriyordu. Ya Malaga'da, ya Cordova'da, yahut da Grenada'da kahıyorduk; fakat ben çağırdım mı, iki eli kanda olsa kalkıyor, تنها bir handa, hattâ açık havada yanıma geliyordu. Yalnız bir kere, Malaga'da bulunurken, biraz midemi bulandırdı. Çok zengin bir tüccara kancayı takmış olduğunu öğrendim, herhalde Cebelüttarik muzipliğini ona da oynamaya niyetli olacaktı. Dancaire mâni olmak için çok çalıştı ama duramadım, yola koyuldum, güpegündüz Malaga'ya girdim, Carmen'i buldum, alıp getirdim. Fena dalaştık.

— Sana bir şey söylüyeyim mi? dedi, rom'um olalıberi, seni minşorro'm olduğum zamanki kadar sevmiyorum. Ben öyle tartaklanmaya, emir almaya gelemem. Başiboş olmaya, keyfinin istediğini yapmaya bayılırım. Ayağını denk al, fazla ileri gitme. canımı sıkarsan Tekgöz'e yaptığın şeyi sana yapacak yakışıklı bir delikanlı bulurum elbet.

Dancaire aramızı buldu; ama birbirimize hatırdan çıkmıyacak şeyler söylemiştik, artık eskisi gibi değildik. Az sonra başımıza bir felâket geldi. Askerler bize baskın etti. Dancaire'le arkadaşlarımdan ikisi öldürüldü; ikisi de yakayı ele verdi. Ben ağır yaralandım, sadık atım olmasaydı askerlerin eline düşüyordum. Vücudumda bir kurşunla, yorgunluktan bitkin bir halde, tek

kalan arkadaşımla bir koruda saklanmaya gittim. Attan inince bayılmışım, üstüne çifte boşaltılmış bir tavşan gibi fundalıklar içinde can vereceğimi sandım. Arkadaşım beni bildiğimiz bir mağaraya götürdü, sonra Carmen'i getirmeye gitti. Grenada'da idi, hemen koşup geldi. On beş gün, bir saniye bile yammdan ayrılmadı. Gözünü kırpmadı, hiçbir kadının en sevdiği erkeğe bile göstermemiş olduğu bir ihtimam ve ustalıkla bana baktı. Ayakta durabilecek hale geldiğim gün beni gizlice Grenada'ya götürdü. Çin-geneler her yerde emin sığınaklar bulurlar; beni arıyan Corregidor'dan iki kapı aşırı bir evde altı haftadan fazla kaldım. Kaç kereler, bir pencere kepengi ardından sokağı seyrederken Corregidor'un geçtiğini gördüm. Nihayet iyileştim; fakat hasta döşeğimde hayli düşünmüştüm, artık hayat tarzını değiştirmeyi tasarlıyordum. Carmen'e İspanyadan gidelim, Amerikada namusumuzla yaşyalım, dedim. Benimle eğlendi.

— Biz lâhana dikecek insanlar değiliz, dedi; bizim kaderimiz, paylo'ların sırtından geçinmektir. Bak, Cebelüttarık'ta, Nathan ben Joseph'le uyuştuk. Pamukluları var. Kaçırmaq için himmetini bekliyor. Hayatta olduğunu biliyor, bu işte sana güveniyor. Sözünde durmazsar Cebelüttarık'taki adamlarımız sonra ne derler?

Çaresiz sürüklendik, o pis zanaata devam ettik.

Grenada'da gizlendiğim sıralarda, boğa güreşleri oldu, Carmen seyre gitti. Lucas adında

pek becerikli bir pikadordan çok bahsetti. Atının ismini, sırmalı ceketinin kaç mal olduğunu biliyordu. Aldırış etmedim. Bizim çeteden son kalan arkadaşım Juanito, bir iki gün sonra, Carmen'i Lucas'la birlikte Zacatin'de bir dükkânda gördüğünü söyledi. Bu haber zihnimi kurcaladı, Carmen'e, pikadorla ne zaman ve nasıl tanıştığını sordum.

— Bu çocuktan hayır var, dedi. Gürültüsü olan derenin ya suyu vardır, ya çakılı¹. Boğa güreşlerinde bin iki yüz real kazandı. İkisinden biri: ya bu parayı ele geçirmeli; yahut da, iyi bir binici ve yiğit bir çocuk olduğuna göre, onu da bizim çeteye almalı. Falanca, filânca öldüler, yerine koyacak adama ihtiyacım var. Onu yanına al.

— Ne parasını isterim, dedim, ne de kendisini, bir daha da onunla konuşmıyacaksın, anlıyor musun?

— Ayağını denk al, dedi, bana bir şeyi yapma dediler mi, yapılmış demektir!

İsabet ki boğa güreşçisi Malagaya gitti, ben de Yahudinin pamuklularını İspanyaya sokmak işini üzerime aldım. Bu iş hiç de kolay olmadı. Carmen de hayli zahmet çekti, Lucas'ı aklımdan çıkarmıştım. Onu belki Carmen de unutmuştu. hiç değilse o an için. İşte size Montillada, sonra da Cordova'da raslayışım o sıralarda oldu. Son

¹ Len sos soñsi atela - Pani o rebleundani tere-la. (Çingene atalar sözü).

görüſmemizden size bahsedecek değilim. Belki bu hususta benden fazla malûmatınız vardır. Carmen saatinizi çaldı; üstelik paranızı ve hele ſu parmağınızda gördüğüm yüzüğünüzü de istiyordu; sözde bir sihirli halkaymış, buna çok ihtiyacı varmış. Fena halde çekıştik, bir ikl tokat attım. Sapsarı kesildi, ağladı. Onun ağladığını ilk defadır görüyordum, bu benim üzerimde müthiş bir tesir yaptı. Kendisinden af diledim, fakat bütün bir gün bana somurttu, Montilla'ya hareket ettiğim sırada beni öpmeye de yanaşmadı. Üç gün sonra, gülüp söyliyerek beni görmeye geldiği zaman içim içime sığmıyordu. Her şey unutulmuştu, iki günlük sevdalılar gibi idik. Ayrılacağımız zaman bana dedi ki:

— Cordova'da bir şenlik var, oraya gideceğim, sonra yola çıkar, paralı adamları sana haber veririm.

Ses çıkarmadım. Yalnız kalınca, bu şenliğe ve Carmen'in birdenbire böyle değişmesine ne mâna vereceğimi düşündüm. "Kendiliğinden barıştığına göre herhalde öcünü almış olmalıdır." dedim. Bir köylü bana Cordova'da boğa güreşleri yapılacağını söyledi. Tepem attı, deli gibi yola çıktım, şehre vardım. Bana Lucas'ı gösterdiler, tahta perdelerin karşısındaki sırada Carmen'i tanıdım. Onu bir dakika görmek, işin aslını anlamama kâfi geldi. Lucas tahmin ettiğim gibi ilk boğada hovardalık etti. Boğanın fiyansasını¹ aldı ve Carmen'e götürdü, o da hemen başına taktı. Boğa benim öcümü almaya ahdet-

mişti. Lucas ı yere devirdi, atı da üstüne düştü, boğa her ikisine birden saldırdı. Carmen'e bakıyordum, yerinden fırlamıştı. Benim bulunduğum yerden çıkmama imkân yoktu, onun için güreşlerin sona ermesini beklemek zorunda kaldım. Ondan sonra bildiğiniz eve gittim, akşama kadar, gecenin de bir kısmında gizlenerek bekledim. Sabahın saat ikisi sularında Carmen eve geldi. Beni görünce biraz şaşırdı.

— Benimle gel, dedim.

— Pekâlâ! dedi, gidelim!

Gidip hayvanımı getirdim, Carmen'i terkiye oturttum, sabaha kadar birbirimize tek kelime söylemeden yol aldık. Sabah olunca küçük bir keşiş zaviyesine oldukça yakın olan تنها bir hana indik. Orada Carmen'e dedim ki:

— Beni dinle, her şeyi unutacağım. Sana geçmişten bahsetmiyeceğim; ama yemin et bana. Benimle Amerikaya geleceğine ve orada rahat duracağına yemin et.

Somurtkan bir eda ile:

— Hayır, dedi, Amerikaya gitmek istemiyorum. Burada rahatım yerinde.

— Çünkü Lucas'ın yanındasın, değil mi? Ama aklını başına toplar: eğer herif iyileşirse

¹ La divisa, kurdelâ fiyangası, ki rengi boğanın hangi otlaktan geldiğine işarettir. Bu fiyanga, boğanın derisine bir çengelle tutturulur, canlı hayvanın üstünden fiyangayı alıp bir kadına sunmak zarafet ve nezaketin son perdesi sayılır.

daha çok yaşıyacak değildir. Hem ne diye ona kızıyorum? Bütün âşıkларımı öldürmekten usan-dım gayri; seni öldüreceğim.

Vahşi bakışlarıyla beni süzerek dedi ki:

— Beni öldüreceğini çoktandır biliyorum. Seni ilk gördüğüm gün evimin kapısında bir pa-paza raslamıştım. Bu gece de, Cordova'dan çık-tığımızda, bir şey görmedim mi? Yolda bir tav-şan atının ayakları arasından geçip gitti. Alnı-mızın yazısı bu.

— Carmenita, artık beni sevmiyor musun? diye sordum.

Cevap vermedi. Bir hasırın üstüne bağdaş kurmuş, yere parmağıyla çizgiler çiziyordu.

Yalvaran bir sesle:

— Bu hayatı değiştirelim, Carmen, dedim. Gidelim, hiç birbirimizden ayrılmıyacağımız bir yerde yaşıyalım, bu yakınlarda bir meşe ağacı-nın altında gömülü yüz yirmi altınımız olduğunu biliyorsun. Sonra Yahudi ben Joseph'te de para-mız var. Gülümsedi:

— Evvelâ ben, sonra sen, dedi. Böyle ola-cağını biliyorum.

— Düşün, diye devam ettim; sabrımın, gay-retimin son haddine vardım; ya kararını ver, yahut ben kararımı vereceğim.

Ondan ayrıldım, zaviye civarında dolaşma-ya gittim. Dua eden keşişi gördüm. Duasını bitir-mesini bekledim; ben de dua etmek isterdim ama elimden gelmiyordu. Ayağa kalktığı zaman ona dedim ki:

— Pederim, büyük bir tehlike içinde bulunan biri için dua eder misiniz?

— Ben bütün cefa çekenler için dua ederim, dedi.

— Belki yakında yaradanın huzuruna çıkacak biri için âyin yapar mısınız?

Dikkatle beni süzerek:

— Olur, dedi.

Halimde bir tuhaflık görmüş olmalı ki, beni söyletmek istedi.

— Sizi daha evvel görmüş olacağım, dedi.

Tahta sırası üzerine bir piastre bıraktım.

— Âyini ne zaman yapacaksınız? dedim.

— Yarım saate kadar. Şuradaki hancının oğlu birazdan gelir, âyine hizmet eder. Bana bak, delikanlı, vicdanının rahatını kaçıran bir şeyin var mı? Bir Hristiyanın nasihatlerini dinler misin?

Neredeyse ağlıyacaktım. Birazdan gelirim, dedim ve çıktım. Gidip çimenlere uzandım. Çan seslerini işitince kalktım. Kiliseye yaklaştım, fakat dışarısında durdum. Âyin bittikten sonra hana döndüm. Carmen'in kaçmış olduğunu umuyordum, atımı alıp sıvışabilirdi.. Fakat oradaydı. Kendine penden korktu dedirtmek istemiyordu. Ben yokken elbisesinin basıntı yerlerini sökmüş içindeki kurşunları çıkarmıştı. Şimdi bir masanın önüne oturmuş, su dolu bir çanakta, eritip içine döktüğü kurşuna bakıyordu. Falna

o kadar dalmıştı ki benim döndüğümün farkına bile varmadı. Kâh bir kurşun parçasını alıyor, mahlzun bir tavırla elinde evirip çeviriyor, kâh o buyücü türkülerinde birini söylüyordu. Bu türkülerde hep, Çingenelerin Pori Kralısa'sı, yani büyük kraliçesi olduğu rivayet edilen, don Pedro'nun sevgilisi Marie Padilla'nın adı geçer¹.

— Carmen, dedim. Benimle gelir misin?

Kalktı. Keşkülünü fırlattı, gitmeye hazırmış gibi örtüsünü başına attı. Bana atımı getirdiler, o terkiye bindi, yola düzüldük.

Biraz yol aldıktan sonra:

— Demek, Carmenciğim benimle geleceksin. öyle mi? dedim.

— Ölümlük seninim, ama artık seninle yaşayamıyacağım.

Tenha bir boğazda bulunuyorduk; hayvanımı durdurdum.

— Burada mı? dedi.

Bir sıçrayışta yere atladı. Baş örtüsünü çıkardı, attı, bir yumruğunu kalçasına dayadı. gözleri gözlerimde, hareketsiz kaldı.

— Beni öldürmek istiyorsun, görüyorum; dedi; alnımın yazısı böyleymiş, ama beni dediğimden caydıramıyacaksın.

¹ Marie Padilla, kiral don Pedro'ya büyü yapmış olmakla ittiham edilirdi. Bir halk söylentisine göre bu kadın, kraliçe Blanche de Bourbon'a bir altın kemer hediye etmiş, bu kemeri kralın büyülu gözleri canlı bir yılan şeklinde görmüş. Onun için bu biçare kraliçeden nefret eder olmuş

— Ne olursun, dedim, aklını başına topla, dinle beni! Bütün geçmişi unutacağız. Halbuki, biliyorsun, beni mahva sürükliyen sensin; senin uğrunda hırsız oldum, kaatil oldum. Carmen! Carmen! Bırak da seni de kurtarayım, kendimi de.

— José, dedi, benden elimde olmıyan bir şey istiyorsun. Seni artık sevmiyorum; sen hâlâ beni seviyorsun, onun için beni öldürmek istiyorsun. Sana gene bir yalan kıvrabilirim; ama bu zahmete girmek istemiyorum. Aramızda her şey bitmiştir. Rom'um olmak sıfatiyle beni, romi'ni öldürebilirsin ama Carmen daima hür kalacaktır. O Kalli doğdu, Kalli ölecek.

— Demek Lucas'ı seviyorsun, diye sordum.

— Evet, onu sevdim, senin gibi bir an için, belki sende de az. Şimdi artık hiçbir şey sevmiyorum ve seni niçin sevdim diye kendimden nefret ediyorum.

Ayaklarına kapandım, ellerini tuttum, göz yaşlarımla yıkadım. Birlikte geçirdiğimiz mesut saatleri ona hatırlattım. Hoşuna gitmek için haydut kalayım, dedim. Her şeyi, efendi, her şeyi teklif ettim, tek beni gene sevsin diye!

Bana dedi ki:

— Seni sevmek artık elimde değil. Seninle de yaşamak istemem.

Kan beynime çıktı. Bıçağımı çektim. Korkup benden af dilemesini isterdim, fakat bu kadın domuzuna inatçıydı.

— Son defa söylüyorum, dedim, benimle kalacak mısın?

Ayağını yere vurarak:

— Hayır! hayır! hayır! hayır! dedi.

Ve kendisine vermiş olduğum bir yüzüğü çıkararak çalıların arasına attı.

Bıçağımı iki defa sapladım. Bu, benimkini kırdıktan sonra Tekgöz'den aldığım bıçaktı. İkinci darbeye bağırmadan yere yıkıldı. Beni sabit bakışlarla süzen ırı siyah gözlerini hâlâ görür gibiyim; sonra bakışları bulandı, göz kapakları kapandı. Bütün bir saat bu cenazenin karşısında bitkin bir halde kaldım. Sonra hatırıma geldi, Carmen bir koruda gömülmek hoşuna gideceğini sık sık söylerdi. Bıçağımla ona bir çukur kazdım, ölüsünü oraya koydum. Attığı yüzüğü çukura onun yanına bıraktım. Belki bu bir hataydı. Sonra atıma atladım, hayvanı Cordova'ya sürdüm, ilk rasladığım zaptiyelere kendimi tanıttım. Carmen'i öldürdüğümü söyledim; fakat cesedinin nerede olduğunu söylemeye yanaşmadım. O keşif mübarek bir adamdı. Carmen için dua etti! Ruhunun selâmeti için bir âyin yaptı Zavallı yavrucak! Bunun mesulü, ona bu terbiyeyi veren Kale'lerdir.

IV

İspanya, bütün Avrupaya dağılmış ve Bohémien, Gitanos, Gypsies, Zigeuner v.s. isimleriyle tanınmış olan göçebelerin bugün daha kalabalık oldukları memleketlerden biridir. Bunların çoğu Güney ve Doğu eyaletlerinde, Endülüste, Murica krallığında Estramadure'de oturur, daha doğrusu avare bir hayat yaşarlar; Catalonia'nın Çingenesi boldur. Bunlar sık sık Fransa'ya geçerler. Güneydeki bütün pazarlarımızda onlara raslanır. Umumiyetle erkekleri cambazlık, baytarlık ve katır kırpıcılık ederler; bundan başka kab kacak tamir eder, kaçakçılık ve daha envai çeşit uygunsuz işlerle uğraşırlar. Kadınları fala bakar, dilenir ve zararlı zararsız her nevi ilâçlar satarlar.

Çingenelerin yüz ve vücut hususiyetlerini tarif etmek, görünce fark etmekten daha zordur. Adam bir tanesini görse bin kişi içinde bu soydan bir insanı derhal tanır. Yüz, ifade, onları aynı memlekette oturan halktan ayırdeden işte bunlardır. Renkleri çok yağızdır, aralarında yaşadıkları ahaliden daima daha koyu renklidir-

ler. Kale, kara, dıye kendilerine ad vermeleri bundandır¹.

Farkedilecek derecede çekik, iri, çok kara olan gözleri uzun ve gür kirpiklerle gölgelenir. Bakışları ancak yırtıcı bir hayvanınkine benzetilebilir. Gözlerinden hem cüret hem de sıkılganlık okunur, bu bakımdan gözleri bu kavmin kurnaz ve atak fakat Panurge² gibi dayaktan korkan seciyesini meydana vurur. Erkeklerin çoğu endamlı, fidan boylu, çeviktir; bir tane bile şişmanına rasladığımı hatırlamıyorum. Almanya'da Çingene kadınları umumiyetle güzeldirler; İspanya Çingeneleri arasında ise güzeline seyrek raslanır. Pek genç yaşta çirkinlikleri sevimli sayılsa bile bir kere ana oldular mı iğrenç bir hal alırlar. Erkeği de, kadını da tarif edilemeyecek kadar pis olurlar, bir Çingene karısının saçlarını görmemiş olan, en sert, en yağlı, en tozlu bir yeleyi göz önüne getirse bile gene de bunun hakkında bir fikir edinemez. Endülüsün bir iki büyük şehrinde, ötekilerden biraz daha hoş olan bazı genç kızlar kendileine biraz daha itina ederler. Bunlar, bizim karnaval balolarında oynanmasına müsaade edilmeyen rakıslara pek benzer birtakım oyunları para mukabilinde oy-

¹ Bana öyle gelir ki Alman Çingeneleri kale ke-
timesini pekâlâ anladıkları halde bu ismi taşımak istem-
mezler. Bunlar kendilerine «Romane çave» adını
verirler.

² Rabelais'nin Pantaguel isimli romanının kahra-
manlarından biri.

narlar. Incil cemiyeti hesabına Hristiyan etmeye çalışmış olduğu İspanya Çingeneleri üzerine çok dikkate değer iki eser yazmış olan İngiliz misyoneri E. Borrow, bir çingene kadınının kendi soyundan olmıyan bir erkeğe tutulması hiç vâki olmadığını söyler. Bunların iffetleri hakkındaki sitayişlerinde hayli mübalâğa olsa gerek. Evvelâ, bunların pek çoğu Ovidius'un çirkin kadınının durumundadır: *Casta quam nemo rogavit*¹. Güzellerine gelince, bunlar bütün İspanyol kadınları gibi, yavuklu seçmekte müşkülpesenttirler. Hoşlarına gitmek, buna lâıyk oımak lâzımdır. B. Borrow'un onların iffetine delil olarak zikrettiği misal kendi afifliğini, bilhassa saflığını gösterir. Tanıdıklarından ahlâksız bir adam güzel bir Çingene kızına birkaç altın teklif ettiği halde bir şey elde edememiş. Bu hikâyeyi kendisine anlattığım bir Endülüslü dedi ki, bu ahlâksız adam eğer bir iki piaste teklif etseydi daha ziyade muvaffak olurdu, çünkü bir Çingene kızına altın teklif etmek bir sokak sürtüğüne bir iki milyon vermeye kalkışmak kadar, onun itimadını kaçırarak bir şeydir. — Her neyse, şurası muhakkak ki Çingene kadınları kocalarına görülmemiş bir sadakat gösterirler. Sıkıntılı zamanlarında kendilerine yardım etmek için göze alamıyacakları tehlike ve zahmet yoktur. Çingenelerin kendilerine verdikleri ro-me yani karı koca adı da, da, bu kavmin evlen-

¹ Kimse istemediği için iffetli. Lâtince.

meye karşı duyduğu saygıya delildir. Umumiyetle denilebilir ki başlıca meziyetleri yurtseverliktir, aynı menşeden insanlara karşı gösterdikleri sadakate, birbirlerinin yardımına koşmalarına, karışık işlerde sır verip sır vermemelerine eğer bu ismi vermek caizse. Zaten bütün esrarlı ve kanun dışı birliklerde buna benzer bir hal görülür.

Bir iki ay önce, Vosges dağlarında yerleşmiş bir Çingene çergisini ziyaret ettim. Kabilesinin en yaşlısı olan ihtiyar bir kadının kulübesinde, kendi ailesinden olmıyan öldürücü bir hastalığa yakalanmış bir Çingene vardı. Bu adam, bakıldığı bir hastahaneden çıkarak vatan dağlarının arasında ölmeye gelmişti. On üç haftadan beri bu kadının kulübesinde yatıyor, aynı evde yaşıyan oğullarla damatlardan daha iyi bakılıyordu. Saman ve yosundan yapılmış, üstüne oldukça beyaz bir çarşaf serilmiş bir dâşekte yatarken, on bir kişi olan aile efradı, iki arşın boyunda tahtalar üstünde yatıyorlardı. İşte bunların misafirperverliği böyledir. Misafirine karşı bu kadar insanlık gösteren bu kadın hastanın yanında: *Singo, singo, homte bi mulo* "yakında yakında ölmeli artık" diyordu. Ne de olsa, bu insanlar o kadar sefalet içinde sürünürler ki ölüm onlar için korkulacak bir şey değildir.

Çingenelerin tabiatlarının dikkate değer bir tarafı, din hususunda kayıtsız oluşlarıdır; ama dinsiz veya şüpheci insanlar değildirler.

Hiçbir zaman Allahı inkâr etmeye kalkışmazlar. İptidai kavimlerde dinî duyguların yerini tutan boş inanışlara da yabancılardır. Hem çok kere başkalarının saflığını istismar ederek geçinen bu insanlar böyle şeylere nasıl inansınlar. Bununla beraber İspanyol Çingenelelerinin bir cenazeye temas etmekten müthiş sakındıklarını gördüm. Para için cenaze taşımaya yanaşacak içlerinde pek az adam çıkar.

Çingene kadınlarının çoğu fala bakar, demiştim. Bunu mükemmel de becerirler. Fakat onların asıl kazanç menbaları sevda tılsımlarıdır. Vefasız gönülleri bağlamak için kurbağa ayakları veya kendini duygusuz kimselere sevdirmek için mıknatıs taşı nevinden tılsımları olduğu gibi, icabında şeytanı hizmetlerine alan kuvvetli efsunlar da bilirler. Geçen sene, İspanyalı bir bayan bana şu hikâyeyi anlatmıştı:

Bir gün düşünceli düşünceli Alcalá sokağından geçiyormuş, kaldırıma çömelmiş bir Çingene karısı ona seslenmiş:

— Güzel hanımım, âşıkın sana hıyanette bulundu (dediği doğruymuş). İster misin onu sana geri getireyim.

Teklifin ne büyük bir sevinçle kabul edildiğini, hem bir bakışta gönül sırlarını anlayıveren bir kimsenin ne büyük bir itimat telkin ettiğini tahmin edersiniz. Madrid'in en kalabalık sokağında büyücülük işlerine girişmenin im-

kânı olmadığı için ertesi günü buluşmak üzere sözleşmişler.

Çingene karısı:

— Vefasız sevgilini ayaklarına getirmekten kolay bir şey yok, demiş. Size şal, baş örtüsü, mendil gibi bir şey verdi mi?

Ona ipekli bir atkı uzatmışlar.

— Şimdi fes rengi ipekle atkının bir köşesine bir piastre diki. Öteki köşesine yarım piastre diki; şuraya bir piastre; beriye iki real ortaya da bir altın para dikmelisiniz. Doubloon olursa daha iyi¹. (Altın ve ötekileri dikmişler.) Şimdi atkıyı bana verin, tam yarı gecede onu Campo-Santo'ya götüreceğim. Güzel bir efsun görmek isterseniz benimle gelin. Yarından tezi yok, sevdiğiniz adamı göreceksiniz.

İspanyol kadınının efsunlardan ödülü koptuğu için Çingene Campo-Santo'ya tek başına gitmiş. Aşkı tarafından terkedilen zavallı kadın atkısını ve sevgilisini bir daha gördü mü, görmedi mi, artık onu da siz kestirin.

İçinde yaşadıkları sefalete ve telkin ettikleri indinde hayli itibarları vardır ve bununla böbürlenirler. Kendilerini zekâ bakımından üstün bir kavim sayarlar ve onlara kucağını açan milleti hor görmekten de geri durmazlar.

Vosges dağlarında gördüğüm bir Çingene kadını diyordu ki:

¹ Geçen yabancı isimler türlü kıymette para adlarıdır.

— El adamları o kadar budala olurlar ki onları kafese koymaktan kolayı yoktur. Geçen gün sokakta bir köylü kadın bana seslendi, evine girdim. Sobası tütüyormuş, bir afsun yap dedi. Ben evvelâ büyük bir parça domuz yağı istedim. Sonra Çingenece birtakım sözler mırıldandım. “Sen budalasın, diyordum. Budala doğmuşsun, budala öleceksin...” Kapının yanına varınca Alman diliyle: “Sobanın tütmemesi için en iyi çare içinde ateş yakmamaktır.” dedim. Sonra tabanları kaldırdım.

Çingenelerin tarihi hâlâ bir muammadır. Pek kalabalık olmıyan ilk Çingene kabilelerinin Avrupanın Doğusunda XV. yüzyıl başlarında göründükleri bilinir; ama nereden geldikleri de, Avrupaya niçin geldikleri de meçhuldür, daha garibi de, kısa bir zamanda birbirlerinden pek uzak birçok ülkelerde bu derece çoğalmış olmalarıdır. Çingeneler kendi menşeleri hakkında hiçbir gelenek muhafaza etmemişlerdir, ekserisi ilk vatanları diye Mısırdan bahsederlerse de, bu, kendi haklarında pek eskiden yayılmış olan bir rivayeti benimsemelerinden ileri gelmektedir.

Çingenelerin dillerini tetkik etmiş olan Şarkiyaltçıların çoğu, bunların Hindistandan çıkma oldukları fikrindedirler. Gerçekten Romani dilindeki kelime köklerinin ve gramer şekillerinin birçoğuna Sanskritçe’den çıkma dillerde raslanmakta olduğu anlaşılıyor.

Çingenelerin, uzun dolaşmalarında pek çok yabancı kelime almış olmaları tabiidir. Rommani dilinin bütün lehçelerinde birçok Yunanca kelimelere raslanır. Kokal, kemik kokkalon'dan petalli,, nal,, petalon'dan, kâfi, çivi karfi'den gelir. Çingenelerin birbirinden uzak her kabilesi bugün ayrı bir lehçe konuşur. Her yerde, bulundukları memleketin dilini kendi lehçelerinden daha kolaylıkla söylerler, bu dili ise ancak yabancılar yanında anlaşılmadan görüşmek için kullanırlar. Asırlardan beri birbirinden ayrı bulunan Almanya Çingenelerinin lehçesiyle İspanyadakilerin lehçesi kıyaslanırsa, büyük miktarda müsterek kelime göze çarpar; fakat asıl kök dil, her yerde, derece derece olmak üzere, bu göçebelerin kullanılmak zorunda kaldıkları daha ileri dillerin temasiyle bozulmuştur. Bir yandan Almanca öbür yandan İspanyolca Rommani dilinin temelini o kadar değişikliğe uğratmıştır ki bir Kara - Orman Çingenesinin Endülüsteeki kardeşlerinden biriyle görüşmesi imkânsızdır; ama gene de bir iki cümle söyleşince her iki tarafın aynı dilden hozma lehçeler konuştuklarını anlarlar. Pek sık geçen bazı kelimeler galiba bütün lehçelerde aynıdır; meselâ görebildiğim bütün lehçelerde pani, su, manro, erkek; mäs, et; lon. tuz demektir.

Sayı isimleri her yerde hemen hemen aynıdır. Almanyada konuşulan Çingenecenin İspanyadakinden daha sâf olduğunu sanıyorum; çün-

kü eski gramer şekillerinden birçoğunu muhafaza etmiştir, halbuki Gitano'lar Castilla dilinin gramer şekillerini almışlardır. Bununla beraber eski dil birliğini meydana vuran bazı kelimeler bundan müstesnadır. Almanyada konuşulan Çingenece mâzi sıygaları daima fiilin kökü olan emr-i hazıra lüm ilâvesiyle meydana gelir. İspanyol Rommani'sinde ise fiiller hep Castilla tarzı üzere çekilir. Yemek mânasına gelen jamar mastar isminden yedim: jame; almak mânasına gelen lillar'dan aldım: lille olması icabederdi. Halbuki bazı yaşlı Çingeneler: jayon, fillon derler. Bu eski şekli muhafaza etmiş başka fiil bilmiyorum.

Rommani dilindeki nâçiz bilgilerimi böyle ortaya dökerken, bizim hırsızların Çingenelerden almış oldukları birkaç Fransızca argo sözünü kaydetmeliyim, Paris esrarı¹ romanı Chorain (şoren) in bıçak demek olduğunu öğretmiştir. Bu hâlis Çingenece bir kelimedir; tchouri (çuri) bütün Çingene lehçelerinde raslanan kelimelerden biridir. Mösyö Vidocq bir ata grès der, bu da Çingenece bir kelimedir. Gras, gre, graste, gris. Bunlara Paris argosunda Çingenelere verilen Romanichel adını da ekleyiniz. Bu, romané tchavé (romane çave) nin bozulmuş şeklidir ki Çingene delikanlıları demektir. Fakat bulmuş olmakla övündüğüm bir

¹ Eugène Sue'nun bir zamanlar pek rağbet gören eseri.

etimoloji vardır ki o da frimousse'tur Fransızcada yüz, çehre, mânasına gelen ve bütün okulların kullandıkları veya benim zamanımda kullanmış oldukları bir kelime. Oudin'in, o pek meraklı Sözlüğünde, 1640 ta firlimouse yazılmıştı. İmdi, fırla, fila Rommani dilinde yüz demektir, mui de aynı mânayadır, tam Lâtinlerin os kelimesinin karşılığı. Firlamui ter kibini eski dile bağılı bir Çingene derhal anladı, bu kelimenin dilinin selikasına uygun olduğunu sanıyorum.

Carmen'in okuyucularına, Rommani dili üzerindetki araştırmalarım hakkında münasip bir fikir vermek için bu kadarı yeter. Tam sırası olan şu misalle sözlerime son veriyorum: En reduti panda nasti abela maşa "Kapalı ağıza sinek kaçmaz."

S O N